

Nr 94.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lantarbetstidslagen den 26 juni 1936 (nr 333); given Stockholms slott den 12 februari 1937.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag angående ändring i vissa delar av lantarbetstidslagen den 26 juni 1936 (nr 333).

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Möller.

F ö r s l a g

till

L a g**angående ändring i vissa delar av lantarbetstidslagen den 26 juni 1936 (nr 333).**

Härigenom förordnas, att 1, 3—6, 8, 11 och 13 §§ lantarbetstidslagen den 26 juni 1936 skola, 1, 3, 5, 6, 8 och 13 §§ i nedan angivna delar, erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Denna lag äger tillämpning:

1) å jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, samt å byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring som nu nämnts, allt för såvitt i rörelsen till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas minst tre arbetare, häri icke inräknad arbetare, som användes till arbete, vilket avses under a) — d) här nedan,

2) å trädgårdsskötsel, bedriven såsom självständigt företag, för såvitt i rörelsen till arbete för arbetsgivares räkning i regel användes minst en arbetare enligt samma beräkning.

Från lagens tillämpning undantagas:

- a) arbete som — — — dess anordnande;
- b) mjölkning samt skötsel och upptagning av rotfrukter, i den mån dessa arbeten utföras mot ackordsersättning, ävensom diknings- och skogsarbeten, i den mån de mot sådan ersättning utföras av arbetare, som icke är fast anställd i rörelsen;
- c) husligt arbete;
- d) arbete som — — — av staten.

3 §.

På begäran av domstol, allmän åklagare, yrkesinspektör eller den, vars rätt därav beröres, åligger det arbetsrådet att avgöra, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå denna lag äger tillämpning, eller huruvida viss arbetstagare är att enligt lagen räkna såsom arbetare.

Är mål — — — domstolen tillhanda.

I annan — — — avgiva utlåtande.

4 §.

1 mom. I arbete som avses i 1 § under 1) må arbetsgivare icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än för dygn 10 timmar samt för vecka,

om första söckendagen i veckan infaller i januari, februari eller december, 41 timmar,

om första söckendagen i veckan infaller i mars, oktober eller november, 46 timmar och

om första söckendagen i veckan infaller under tiden april—september, 54 timmar.

Beträffande arbetare, som användes uteslutande till djurskötsel, skall i stället för vad nu sagts gälla, att arbetstiden icke må överstiga för dygn 9 timmar samt för två veckor i följd 108 timmar.

2 mom. I arbete som avses i 1 § under 2) må arbetsgivare icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än för dygn 10 timmar samt för två veckor i följd 96 timmar eller ock vad angår veckor, vilkas första söckendag infaller under tiden april—september, 106 timmar, därest arbetstiden under året i övrigt begränsas till högst 86 timmar för två veckor i följd.

5 §.

1 mom. Arbetsrådet må, när skäl därtill äro, medgiva att den i 4 § angivna arbetstiden, utan att förlängas för år räknat, fördelas på annat sätt än i nämnda paragraf sägs.

2 mom. Finnes i visst fall av synnerliga skäl påkallat att arbetstiden utsträcket längre, för år räknat, än i 4 § sägs, äger arbetsrådet lämna medgivande därtill.

3 mom. Undantag från — — — oskäligt utsträckas.

6 §.

1 mom. Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i ett företags drift eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må arbetare, i den mån så är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete å övertid. Om sådant arbete samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till arbetsrådet.

Arbetet må — — — meddela beslut.

Anmälan eller — — — allmänna posten.

2 mom. Arbetare må utan sådan anmälan eller ansökan som i 1 mom. sägs användas till arbete å övertid, som föranledes av födelser, sjukdomsfall eller olycksfall bland djuren.

8 §.

Rörande arbetares användande till arbete å övertid enligt 6 § 1 mom. eller 7 § åligger det arbetsgivaren att senast den första söckendagen i näst därpå följande kalendervecka eller, därest då icke kan avgöras huruvida arbetstiden är att hänföra till sådan som avses i nämnda lagrum, så snart sådant kan bedömas, göra anteckning i särskild journal, upprättad enligt formulär som

fastställles av arbetsrådet. Nämda myndighet äger dock föreskriva att anteckning om arbete å övertid får verkställas å annan tid och på annat sätt än nu angivits. I fråga om sådant arbete å övertid som avses i 7 § 1 mom. är arbetsgivaren icke pliktig att göra dylik anteckning, där övertiden finnes behörigen upptagen å arbetstidsschema, anslaget å arbetsstället och angivande tiden för det dagliga arbetets början och slut.

Arbetare äge — — — honom rör.

Beslut av arbetsrådet enligt 6 § 1 mom. skall biläggas journal eller annan handling, däri anteckning enligt första stycket skall göras, och skall journalen eller handlingen jämte bilagda beslut förvaras å arbetsstället under minst tre år, räknat beträffande journalen eller handlingen från den tid då sista anteckningen gjordes däri och beträffande beslutet från detsammes datum.

11 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av yrkesinspektionen. Därvid skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd.

13 §.

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmälningsskyldighet som föreskrives i 6 § 1 mom. eller att iakttaga vad enligt 8 § åligger honom, straffes med dagsböter.

Har arbetsgivare — — — under fem.

Denna lag träder i kraft den 1 november 1937.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:ts Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 januari 1937.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Departementschefen, statsrådet Möller, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och jordbruksdepartementen frågan om *ändring i vissa delar av lantarbetstidslagen den 26 juni 1936 (nr 333)* samt anför:

Inledning.

Tidigare behandling av frågan om lantarbetstidslag.

Genom proposition nr 230 framlade Kungl. Maj:t för 1936 års riksdag förslag till lantarbetstidslag. I det vid propositionen fogade protokollet över socialärenden för den 14 februari 1936 lämnade jag inledningsvis redogörelser för då gällande svensk lagstiftning om arbetstid (sid. 7—10), statistiska uppgifter rörande arbetstiden inom jordbruket i vårt land (sid. 10—13), avtalsförhållanden inom jordbruk, trädgårdsskötsel, torvindustri och djurskötsel i vårt land med särskild hänsyn till arbetstiden (sid. 13—15) samt reglering i utlandet av jordbrukets arbetstid genom lagstiftning och kollektivavtal (sid. 15—16). Till den sålunda lämnade redogörelsen anholder jag att nu få hänvisa. Beträffande frågan om avtalsförhållanden för lantarbetare återkommer jag emellertid i det följande med upplysningar om vissa avtal, som ingåtts under år 1936.

Å sid. 16—20 i nyssnämnda protokoll redogjordes för huru frågan om lagstadgad reglering av arbetstiden inom jordbruket tidigare behandlats av den år 1918 tillsatta arbetstidskommittén samt av riksdagen åren 1919, 1923 och 1930—1935. Vidare omnämndes, att jag jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 juni 1933 den 17 därpå följande juli tillkallat fem sakkunniga att inom socialdepartementet biträda med utredning rörande frågan om laglig reglering av arbetstiden för arbetare inom jordbruket och dess binäringar.

De sakkunniga, vilka antogo benämningen lantarbetstidsutredningen¹, avlämnade den 30 september 1935 betänkande med förslag till lag om arbetstiden i jordbruk och trädgårdsskötsel (lantarbetstidslag) m. m. (statens offentliga utredningar 1935: 48). Vid betänkandet funnos fogade reservationer dels av ledamöterna Jeppsson och Löfvander, dels ock av ledamöterna Andersson och Johansson. Sedan yttranden över de sakkunnigas förslag avgivits av ett flertal myndigheter och sammanslutningar, verkställdes överarbetning av detsamma inom socialdepartementet. Förslag till lantarbetstidslag, innefattande åtskilliga betydande avvikelser från de sakkunnigas förslag, framlades därefter, som nämnts, i proposition nr 230 för 1936 års riksdag.

I anledning av propositionen väcktes sju motioner. I de likalydande motionerna I: 418 av herr Löfvander m. fl. samt II: 797 av herr Jeppsson m. fl. hemställdes om ändring i det genom propositionen framlagda lagförslaget beträffande 1 samt 3—7 §§. I motionerna II: 798 av herr Magnusson i Skövde och II: 800 av herr Wallén m. fl. förelagos vissa ändringar beträffande 1 och 4 §§. Yrkanden att riksdagen måtte avslå propositionen framställdes i de likalydande motionerna I: 419 av herr Henriksson m. fl. och II: 799 av herrar Hansson i Rubbestad och Andersson i Grimbo ävensom i motionen II: 801 av herr Lundell m. fl.

Propositionen och motionerna behandlades av andra lagutskottet i utlå-tande nr 52. Utskottet hemställde däri, att riksdagen, med förklarande att det i propositionen framlagda förslaget till lantarbetstidslag icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga ett av utskottet upprättat lagförslag, innefattande dels ändringar av 1, 3, 4, 5, 6 och 7 §§ samt därmed sammanhängande ändringar i 8 och 13 §§ i huvudsaklig överensstämmelse med förslag, som framlagts i motionerna I: 418 och II: 797, dels ock viss ändring av 11 §.

Beträffande utskottets utlåtande i dess helhet avgavs reservation av sju ledamöter², vilka hemställde, att propositionen måtte bifallas av riksdagen. Vissa andra reservationer avgävos därjämte i fråga om 1 och 8 §§.

Riksdagen biföll utskottets hemställan. Sedan riksdagens beslut anmälts i skrivelse den 18 juni 1936, nr 363, samt Kungl. Maj:t, efter att hava inhämtat utlåtande av lagrådet, den 26 i samma månad godkänt riksdagens lagförslag, såvitt det skilde sig från det i propositionen nr 230 framlagda, utfärdades sistnämnda dag lantarbetstidslag (S. F. S. nr 333).

Gällande avtalsförhållanden beträffande lantarbetare.

Huvudavtalet angående jordbrukets arbetsförhållanden utgöres numera av ett den 14 oktober 1936 mellan svenska lantarbetsgivarnes centralförening och

¹ Till ledamöter i lantarbetstidsutredningen utsågos ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren Ola Jeppsson (ordförande), ledamoten av samma kammare, småbrukaren Johannes Allan Andersson i Tungelsta, verkställande direktören i svenska lantarbetareförbundet C. A. Falk samt ledamoten av riksdagens första kammare, lantbrukaren Axel Löfvander i Kvarnby. Sedan Falk den 25 mars 1935 avlidit, utsågs den 13 april 1935 i hans ställe ledamoten av riksdagens andra kammare, lantarbetaren Knut Emil Johansson i Hälleforsnäs.

² Herrar Linder, Sigfrid Hansson, Norman, Hage, Olovson i Västerås, Molander och Hermanson.

svenska lantarbetareförbundet slutet kollektivt riksavtal vid jordbruket rörande allmänna bestämmelser. Detta avtal skall gälla från och med den 1 november 1936 till och med den 31 oktober 1938. Om uppsägning av avtalet icke verkställts senast tre månader före avtalstidens utgång, förlänges detsamma med ett år i sänder. Detta kollektiva riksavtal äger giltighet endast i samband med kollektiva lokalavtal, s. k. distriktsavtal, ingångna mellan nämnda parter, innehållande arbets- och lönebestämmelser m. m., som betingas av förhållandena i olika orter. Sådana distriktsavtal, merendels avseende ett län eller ett landskap, finnas för större delen av landet, de nu gällande med giltighetstid från och med den 1 november 1936 till och med den 31 oktober 1937; avtal mellan huvudorganisationerna saknas endast för Blekinge, Jönköpings, Kronobergs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Utom riks- och distriktsavtalen förekomma lokala avtal, som sortera under de förra, samt ett fåtal lokala avtal med fullständigt egna bestämmelser.

Riksavtalet skall, jämte vederbörande lokalavtal, äga tillämpning för de personliga arbetsavtal, skriftliga eller muntliga, vilka ingås mellan medlemmar av parternas organisationer.

Beträffande den ordinarie arbetstiden uppdelar riksavtalet arbetarna i tre grupper: egentliga jordbruksarbetare, djurskötare och mjölkerskor.

Den ordinarie arbetstiden, raster oräknade, utgör enligt riksavtalet för *egentliga jordbruksarbetare* som huvudregel följande antal timmar per vecka och dag, nämligen:

om veckans första söckendag infaller i	tim./ vecka	måndag— fredag	lördag
januari, februari, december	46	8	6
mars, oktober, november	51	9	6
april—september	56	10	6

Under högst tolv av de veckor, vilkas första söckendag infaller under april—september månader, får dock den ordinarie arbetstiden på lördagar utsträckas till högst 8 timmar.

Arbetsgivaren äger rätt att, då så finnes erforderligt, under högst tre tvåveckorsperioder, vilkas första söckendag infaller i februari eller mars, påfordra förlängning av den ordinarie arbetstiden antingen med $2\frac{1}{2}$ timmar i veckan eller med 5 timmar i veckan, allt dock under förutsättning att motsvarande förkortning av arbetstiden redan ägt rum under de veckor, vilkas första söckendag infallit i november eller december året förut.

Arbetsgivaren äger bestämma den ordinarie arbetstidens förläggning och indelning. Det egentliga jordbruksarbetet bör dock i regel ej börja före kl. 7 och ej sluta senare än kl. 19. Å lördagar får emellertid den ordinarie arbetstiden icke sluta senare än kl. 13.30 sommartid och kl. 14 vintertid, med undantag för de högst tolv lördagar, under vilka 8 timmars arbete får uttagas,

då arbetstiden får utsträckas till kl. 16. För specialarbeten medgivnas undantag beträffande arbetstidens förläggning.

Särskilda bestämmelser finnas rörande skyldighet för vissa arbetare att före den ordinarie arbetstidens början verkställa rykt m. m. samt rörande raster i arbetet.

För *djurskötare* gälla följande bestämmelser: Den ordinarie arbetstiden, raster oräknade, utgör vid ladugårdsarbete och annat arbete, som innefattar djurskötsel, den tid, som erfordras för djurens rationella skötsel och vård, vilken tid som regel icke får överstiga 9 1/2 timmar per dag. Vid helårsanställning må dock, därest arbetsgivaren före tjänsteårets början så påfordrar, den ordinarie arbetstiden under högst sex av tjänsteårets månader kunna utsträckas till 10 timmar per dag, varvid motsvarande avkortning av den dagliga arbetstiden skall ske under motsvarande antal månader.

För *mjölkerskor* utgör den ordinarie arbetstiden den tid, som åtgår för mjölkningen. Där mjölkningsmaskiner ej användas, kan mjölkerska icke åläggas att mot sin vilja mjölka mer per dag än 150 liter vid tre gångers mjölkning.

Särskilda bestämmelser finnas rörande övertidsarbete, ledighet och fridagar.

Antalet arbetare, som hava sina arbetstidsförhållanden direkt reglerade genom kollektivavtal, torde kunna beräknas till omkring 20,000. Emellertid torde arbetstidsförhållanden, jämförliga med de i kollektivavtalen stadgade, råda även för ett avsevärt antal av de arbetare, som stå utanför sådana avtal.

Pågående utredningar.

I förevarande sammanhang må omnämnas, att dåvarande chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, den 21 februari 1936 med stöd av Kungl. Maj:ts samma dag givna bemyndigande tillkallat en utredningsman¹ för att verkställa utredning och avgiva förslag rörande åtgärder till förbättring av lantarbetarnas löneställning ävensom sex sakkunniga² att med utredningsmannen deltaga i överläggningar i ämnet.

Vidare må omnämnas, att chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson, i anförande till statsrådsprotokollet den 30 oktober 1936 yttrat, bland annat:

Efter vad chefen för socialdepartementet upplyst, överväges att underställa nästkommande års riksdag förslag till vissa ändringar i lantarbetstidslagen den 26 juni 1936 (nr 333), åsyftande en ytterligare begränsning av arbetstiden för arbetare inom jordbruk och trädgårdsskötsel.

Vid en ändring av lantarbetstidslagen av dylik innebörd torde uppmärksamhet böra ägnas frågan, huruvida behov av kompensation till jordbrukarna för väntade ökade produktionskostnader uppstår. Farhågor för verk-

¹ Dåvarande hovrättsrådet, numera revisionssekreteraren Konrad Persson.

² Ledamöterna av riksdagens andra kammare, lantbrukaren Harald Andersson i Dunker och ombudsmannen Olof Andersson i Malmö, direktörsassistenten i svenska arbetsgivareföreningen Erik Brodén, direktören i svenska lantarbetstidslagens centralförening A. H. Carell, dåvarande ordföranden i svenska sågverksindustriarbetareförbundet, numera ordföranden i landsorganisationen i Sverige Aug. Lindberg samt ordföranden i svenska lantarbetareförbundet Henning Sander.

ningarna av inträdande kostnadsökningar göra sig allmänt gällande och särskilt beträffande det medelstora och mindre jordbruket, där det ringa antalet anställda arbetare gör en anpassning efter den förkortade arbetstiden svårare än vid jordbruk med ett större antal anställda. Hithörande förhållanden synas böra göras till föremål för en närmare undersökning. Därvid torde främst böra klarläggas den ungefärliga procentuella höjning av arbetskostnaderna vid jordbruk av olika storleksordning, som kan komma att förorsakas av de ifrågasatta ändringarna av lantarbetstidslagen, samt den därav föranledda sänkningen av jordbrukets räntabilitet. Jämväl bör utrönas den höjning av produktprisnivån, som må finnas påkallad för att utan sänkning av lantarbetarnas lönestandard vidmakthålla en skälig räntabilitet vid det svenska jordbruket.

Utredningen bör bedrivas med skyndsamhet så att resultatet av densamma kan beaktas vid övervägande av stödåtgärder för jordbruksnäringen under instundande budgetår.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla fyra utredningsmän för att i enlighet med av mig angivna riktlinjer verkställa utredning och avgiva förslag rörande frågan om behovet av kompensation åt jordbrukare för ökade produktionskostnader vid ändringar i lantarbetstidslagen.

Sedan begärt bemyndigande erhållits, hava fyra sakkunniga¹ tillkallats för att verkställa ifrågavarande utredning.

Departementschefen.

Då 1936 års riksdag i anledning av den på min föredragning avlåtna propositionen nr 230 för sin del antog en lantarbetstidslag, vilken sedermera godkändes och utfärdades av Kungl. Maj:t, togs ett första och grundläggande steg för laglig reglering av arbetstidsförhållandena för de i modernäringens tjänst anställda. Därigenom erkändes, att en dylik reglering vore erforderlig. Den nya lagen erhöll emellertid ett sådant innehåll, att det vunna resultatet för dem, som därav närmast berördes — lant- och trädgårdsarbetarna — ej kan anses fullt tillfredsställande. Lagens bestämmelser om arbetstidens längd, om uteslutande av djurskötsel från arbetstidsreglering samt om begränsning av tillämpningsområdet till allenast större företag innebära nämligen, att lagen blir tillämplig å endast en mindre del av jordbrukets och trädgårdsskötselns arbetare. De arbetare, som omfattas av lagstiftningen, äro för övrigt i huvudsak sådana, som hava sina arbetsförhållanden reglerade genom bestämmelser i gällande kollektivavtal.

Vid lagens tillkomst framhölls från skilda meningsriktningar, att det gällde att åstadkomma principiell likställighet i arbetstidshänseende mellan å ena sidan industriens samt å andra sidan jordbrukets och trädgårdsskötselns arbetare. Mot det av mig förordade lagförslaget erinrades emellertid, att det för ernåendet av en sådan likställighet ingalunda erfordrades, att arbetstiden för jordbruks- och trädgårdsarbetare hade samma längd som för industriarbetare. De förstnämnda arbetarnas arbetstid borde vara längre än de senares, enär jordbruks- och trädgårdsarbetet vore mera hälsosamt och ur olika synpunkter mera omväxlande än industriarbetet.

¹ Agronomen H. Sylvan, Rönnetorp (ordförande), ledamoten av riksdagens andra kammare jordbruksarbetaren A. L. Johansson i Djursnäs, lantbrukaren C. G. Johansson i Lövnäs samt verkställande direktören hos Sveriges allmänna lantbrukssällskap A. H. Stensgård.

Utan att vilja bestrida, att jordbruks- och trädgårdsarbete, i synnerhet vid god väderlek, är gynnsamt ur hälsosynpunkt, synes mig dock detta förhållande ej böra tillmätas avgörande betydelse. Vid arbetstidsregleringar av olika slag torde också yrkeshygieniska synpunkter hava spelat en jämförelsevis ringa roll. Bestämmande för statsmakternas ingripanden i syfte att reglera arbetstiden torde väsentligen hava varit önskemålet att tillförsäkra arbetarna erforderlig fritid med hänsyn till behovet av familjeliv jämte möjligheter till social och kulturell utveckling samt fysisk vila. Det synes rimligt, att jämväl jordbruks- och trädgårdsarbetare beredas de sociala och kulturella för-
måner, som en arbetstid av i genomsnitt 8 timmar innebär.

Mot en sådan reglering av lantarbetarnas arbetsförhållanden, som 1936 års förslag innebar, invändes vidare, att den för jordbrukarna skulle medföra ekonomiska konsekvenser av den omfattning, att jordbruket skulle hava svårt att bära bördan av regleringens genomförande. Redan en lantarbetstidslag med det innehåll, som riksdagen antog, krävde höjning av prisnivån för jordbrukets produkter. I än högre grad skulle detta gälla en lag med det i propositionen nr 230/1936 angivna innehållet. Då nu ifrågavarande invändning framställdes, utgick man ifrån, att förkortningen av arbetstiden icke skulle få förorsaka sänkning av arbetarnas levnadsstandard. Jag delar uppfattningen, att en sådan sänkning icke skall få äga rum. Av den redogörelse, som lämnats i det föregående, framgår, att utredningsmän blivit tillkallade av chefen för jordbruksdepartementet för att klarlägga den ungefärliga procentuella stegring av arbetskostnaderna vid jordbruk av olika storleksordning, som kan komma att förorsakas genom ytterligare begränsning av arbetstiden enligt lantarbetstidslagen, samt den därav föranledda sänkningen av jordbrukets räntabilitet. I utredningsmännens uppdrag ingår vidare att söka utröna den höjning av produktprisnivån, som kan finnas påkallad för att utan sänkning av lantarbetarnas lönestandard vidmakthålla en skälig räntabilitet vid det svenska jordbruket. De resultat, vartill ifrågavarande utredning kan komma, skola beaktas vid övervägande av stödåtgärder för jordbruksnäringen under instundande budgetår.

Ehuru icke någon längre tid förflutit, sedan riksdagen prövade frågan om laglig reglering av arbetstiden inom jordbruk och trädgårdsskötsel, synas mig de skäl, vilka kunna åberopas för en jämkning i vissa avseenden av de på förevarande områden gällande reglerna vara av sådan vikt och betydelse för den stora befolkningsgrupp, som lant- och trädgårdsarbetarna utgöra, att frågan om lagändring redan nu bör hänskjutas till riksdagens prövning. Jag ämnar därvid föreslå, att lagen gives sådant innehåll, att den kommer att i huvudsak överensstämma med det förslag i ämnet, som fram-lades genom propositionen nr 230 vid 1936 års riksdag.

I det följande behandlas de paragrafer, i vilka ändring föreslås, var för sig. Jag anser mig därvid böra återgiva vad som under förarbetena till lagen från skilda håll anförts beträffande innehållet i och avfattningen av ifrågavarande bestämmelser. I den mån särskilda uttalanden icke göras, får jag hänvisa till vad jag i 1936 års proposition anförde i fråga om de olika paragraferna.

Departementsförslaget.

1 §.

Enligt 1 § äger lagen tillämpning å jordbruk jämte därtill hörande binärningar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, samt å byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring, som nu nämnts, ävensom å trädgårdsskötsel, bedriven såsom självständigt företag. Undantag har emellertid stadgats beträffande mindre företag. För att lagen skall vara tillämplig gäller nämligen, att i rörelsen till arbete för arbetsgivarens räkning i regel skola användas flera än fyra arbetare. I 1 § andra stycket uppräknas under a) — e) vissa slags arbeten, som äro undantagna från lagens tillämpning, nämligen: a) arbete som utföres under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över dess anordnande; b) arbete med skötsel och upptagning av rotfrukter, dikning samt skogsarbete i den mån dessa arbeten utföras mot ackordsersättning; c) husligt arbete; d) arbete som bedrivs av staten; samt e) arbete som innefattar djurskötsel. — Vid beräkningen av antalet arbetare, som användes i en rörelse, skall icke inräknas arbetare, som användes till arbete, vilket avses i undantagen under a) — d), varemot hänsyn skall tagas till arbetare, som uteslutande eller huvudsakligen användes till arbete med djurskötsel.

Vid lagens tillkomst yppade sig delade meningar bland annat beträffande följande tre spörsmål, nämligen dels huruvida djurskötsel, som inginge i jordbruk eller dess binäring, skulle falla under lagens tillämpning, dels i vad mån lagens tillämpning borde begränsas till företag av viss storlek och dels huruvida undantaget under d) skulle avse allenast ackordsarbete, som utfördes av arbetare, som icke vore fast anställd i rörelsen.

Lagens tillämpning å djurskötsel.

S a k k u n n i g b e t ä n k a n d e t.

Majoriteten av de sakkunniga (herrar Jeppsson, Löfvander och Carell) föreslog, att allt arbete som innefattade djurskötsel skulle undantagas från lagens tillämpning; vid beräkning av antalet i företaget sysselsatta arbetare skulle dock även djurskötare medtagas. I avgiven reservation tillstyrkte däremot herrar Andersson och Johansson, att lagen i princip skulle äga tillämpning jämväl å arbete med djurskötsel.

De sakkunnigas majoritet påvisade till en början de olikheter, som kreaturskötarnas nuvarande arbetstid uppvisade i jämförelse med övriga jordbruksarbetares därutinnan, att såväl dygnsarbetstiden som vecko- och årsarbetstiden vore dels längre och dels annorlunda fördelad. Kreatursskötarnas arbetstimmar vore sålunda utspridda över en betydligt större del av dagen än övriga jordbruksarbetares, när kreatursvården enligt sakens natur måste ompänna större delen av dygnet. Vad anginge veckoarbetstiden omfattade kreatursskötarnas arbetstid i regel även sön- och helgdagar, under det att andra jordbruksarbetare å sådana dagar vanligen endast hade viss befattning med dragares skötsel. Slutligen vore kreatursskötarnas arbetstid av jämförelsevis konstant

varaktighet året runt, medan övriga jordbruksarbetares arbetstid uppvisade stora växlingar efter årstiderna. — Övervägande skäl talade för att reglering av kreatursskötarnas arbetstid för närvarande icke borde komma till stånd. Som motivering för denna ståndpunkt anförde de sakkunniga i huvudsak följande:

Beträffande kreatursskötarnas nettoarbetstid, som under nuvarande förhållanden i regel icke behövde överstiga 10 timmar om dygnet, vore en förkortning av någon betydelse knappast möjlig utan ökning av arbetsstyrkan, en åtgärd som de sakkunniga ansåge för många jordbrukare ekonomiskt oöverkomlig. Även om nettoarbetstiden kunde nedbringas till en hygieniskt och socialt sett tillfredsställande längd, kunde dock en sådan åtgärd bliva av mindre värde för arbetaren, därest arbetstiden genom att under dagens lopp avbrytas av ett flertal jämförelsevis korta uppehåll bleve utspridd över större delen av dygnet. Sådana uppehåll under tider på dagen, då de flesta andra människor vore i arbete, vore svåra att utnyttja som fritid på samma sätt som en sammanhängande längre fritid efter arbetets slut. Det kunde ifrågasättas, om icke ett arbetsförbud i anslutning till en sådan arbetstidsindelning bleve mera till skada än till gagn. Ännu ett skäl mot samma indelning vore svårigheten för arbetsgivaren att kontrollera en av andra avbrott än sedvanliga måltidsraster uppdelad arbetstid.

Ett vägande skäl för lagstiftaren att beträffande djurskötseln gå fram med försiktighet funne de sakkunniga vidare i det förhållandet, att i de länder, där arbetstidslagstiftning på jordbrukets område genomförts, undantag alltid gjorts beträffande djurskötseln.

I detta sammanhang anförde de sakkunniga vidare:

De sakkunniga hölle före att, därest de sakkunnigas förslag upphöjdes till lag, blotta tillvaron av denna skulle komma att utöva ett sådant inflytande på kreatursskötarnas arbetsavtal, att de reella motsättningar, som kunde förefinnas mellan deras och övriga jordbruksarbetares arbetsvillkor, komme att utjämnas så att säga av sig självt. Med denna uppfattning ansåge de sakkunniga det lämpligaste vara, att låta praxis anvisa en framkomlig väg, innan lagstiftningen ingrepe med tvångsföreskrifter, och detta så mycket hellre som utvecklingen för närvarande, åtminstone vad de större ladugårdarna beträffade, syntes peka mot en ökad rationalisering av ladugårdsarbetet i arbetstidsförkortande syfte. I allt större utsträckning syntes t. ex. försök göras att förenkla foderordningen i ladugårdarna, och att övergå från tre gånger till två gånger mjölkning per dag. Det kunde befaras, att en tvångsvis genomförd förkortning av arbetstiden i ladugårdarna skulle inverka störande på dylika försök.

De sakkunniga framhöllo därjämte, att vad de anfört till stöd för undantaget beträffande djurskötsel visserligen närmast avsåge de egentliga kreatursskötarnas arbete men i stort sett hade tillämpning på olika former av djurvård, varför de sakkunniga förordade undantag beträffande varje slag därav. Till djurskötsel hänförde de sakkunniga allt arbete, som erfordrades för husdjurens skötsel och vård, såsom utfodring och vattning, rykt, rengöring av djurstallar, mjölkning, fårklippning, utsläppande på bete, intagande från betesgång och vallning. Med undantaget avsåges även tillfälligt arbete med djurskötsel. Om sålunda en arbetare, vars egentliga arbete reglerades av lagen, tillfälligtvis sysslade med något till djurvården hörande arbete, borde

vid lagens tillämpning på hans övriga arbetstid hänsyn icke tagas till den tid, som åtgått för djursvården. Sätillvida skulle dock vid lagens tillämpning enligt de sakkunnigas förslag tagas hänsyn till djurskötsel, som djurskötare vid bedömande av frågan, huruvida lagen vore tillämplig på ett företag, skulle inräknas i det antal arbetare, som föresloges utgöra en förutsättning därför.

Reservanterna (herrar Andersson och Johansson) anförde till stöd för sin ståndpunkt att lagen borde göras tillämplig jämväl å djurskötsel:

En lagstadgad reglering av arbetstiden inom jordbruket, som icke inbegrepe kreatursvården, lede icke endast av det felet, att den lämnade en mycket betydande grupp av jordbrukets arbetare utan varje skydd, utan den måste tillika bli illusorisk för många av dem, som inbegrepes under regleringen.

Enär djurskötselns undantagande från regleringen komme att innebära, att allt arbete, som erfordrades för husdjurens skötsel och vård, såsom utfodring, vattning, rykt, rengöring av djurstallar o. s. v., komme att falla utanför lagstiftningen, torde det i praktiken bliva ofta förekommande, att arbetsgivaren beordrade sina arbetare till sådant arbete utöver den tid, som i lagen angåves såsom den maximala för annat jordbruksarbete. En arbetstidslag, som medgäve ett dylikt kringgående av lagens syfte, måste bliva av tämligen ringa värde.

Redan av denna anledning kunde reservanterna icke instämma i majoritetens förslag att från reglering undantaga kreatursskötarnas arbetstid. Därtill komme, att vägande skäl kunde återopas för lagstadgad reglering av just dessa arbetares arbetstid.

Rörande sistnämnda skäl anförde reservanterna i huvudsak följande:

Kreatursskötarnas arbetstid vore den längsta i landet, möjligen med undantag för husligt arbete, och den arbetstidsreglering, som på det fria avtalets väg hittills kunnat uppnås för dem, vore ganska primitiv. En laglig reglering av lantarbetarnas arbetstid, som icke omfattade kreatursskötarna, måste för de senare framstå som en obillighet och innebure ett vidgande av den redan bestående klyftan i arbetstidshänseende mellan kreatursskötare och egentliga jordbruksarbetare.

En under senare tiden uppkommen brist i tillgången på kreatursskötare torde till väsentlig del bero på, att många arbetare icke såge sig i stånd att acceptera den långa arbetstid, som allmänt gällde för detta slag av arbetare. Om också yngre personer kunde gå i land med denna arbetstid, vore den dock allt för betungande för medelåldern och de äldre, vilket i sin tur ofta föranledde en viss återhållsamhet hos arbetsgivare vid anställandet av medelålders arbetare såsom kreatursskötare. En sådan återhållsamhet vore för kreatursvården icke lycklig i betraktande av att kreatursvården vore ett arbete, som av sin utövare fordrade ett stort mått av ansvar och omtanke.

Yttranden över sakkunnigbetänkandet.

I de över sakkunnigbetänkandet avgivna yttrandena tillstyrktes majoritetens förslag att *utesluta djurskötsel från lagens tillämpning av lantbruksstyrelsen*, av de länsstyrelser och hushållningssällskap, vilka yttrat sig i denna fråga, nämligen *länsstyrelserna i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Västmanlands län och hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Gotlands och Hallands län* ävensom av *svenska lantarbetsgivarnes centralförening. Länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands*

och *Gotlands län* biträdde yttrandena från hushållningssällskapen i samma län. En *minoritet inom arbetsrådet*, herrar Almström och Söderbäck, förordade begränsning av arbetstiden för djurskötare endast under förutsättning att lagen, på sätt som förordats i reservation av herrar Jeppsson och Löfvander, skulle tillämpas endast å företag med minst 5 arbetare.

Lantbruksstyrelsen betecknade det som en bestämd förutsättning för att en arbetstidsreglering i huvudsaklig överensstämmelse med sakkunnigförslaget överhuvud skulle kunna tänkas bliva införd för jordbruket, att allt arbete som innefattade djurskötsel lämnades helt utanför. I annat fall måste med nödvändighet skiftarbete tillgripas i en eller annan form vid en avsevärd del av landets större jordbruk, något som produktionen icke kunde bära. För djurskötarnas del finnes ingen annan möjlighet än att låta den längre arbetstiden kompenseras med en något högre löneställning. Herrar Anderssons och Johanssons reservationsvis framställda förslag att medtaga djurskötarna i arbetstidsbegränsningen tvekade styrelsen icke att beteckna som verklighetsfrämmande.

Uppsala läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott ansåg en ökning av arbetskrafterna oundviklig, därest den effektiva arbetstiden för djurskötseln skulle uppdelas mellan olika arbetare. Att reglera fritider mellan perioderna för mjölkning, utfodring o. s. v. innebure ett sådant ingrepp i den inre organisationen av jordbrukens skötsel, att det knappast kunde ifrågasättas. Det borde framhållas, att en viss komensation för den längre arbetstiden vore vanlig genom den löneställning kreatursskötarna intoge. En särskild fråga i avseende å kreatursskötarnas arbetstid gällde deras fridagar, särskilt helgdagsledighet. En utsträckt ledighet förutsatte extra arbetskrafter för kreatursskötseln, vilka emellertid endast några få särskilt stora jordbruk hade möjlighet att anställa. Utskottet ansåge sig icke kunna föreslå något lagstadgande i denna del, huru önskvärt ur social synpunkt ett dylikt än vore.

Gotlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott anförde:

Reservanternas kategoriska påstående, att kreatursskötarens dygnsarbete kunde maximeras till 8 timmar, syntes något verklighetsfrämmande. Då en stor del av djurskötarna även medverkade vid mjölkningen, torde det i regel ej gå att inskränka arbetstiden till 4 sammanhängande timmar på morgonen och 4 sammanhängande timmar på eftermiddagen. En lagstiftning enligt reservanternas förslag skulle icke blott medföra stora svårigheter för jordbrukets husdjurskötsel utan också föra med sig, att arbetsgivaren tvingades till anställande av kvinnliga mjölkerskor i stället för de mjölkande ladugårdskarlarna, en följd som förmodligen icke ens reservanterna skulle finna önskvärd.

Hallands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott framhöll, att djurskötarna såsom ersättning för en längre arbetstid möjligen kunde beredas någon sammanhängande ledighet under sommaren.

Svenska lantarbetsgivarnes centralförening anförde:

Det måste vara uppenbart för var och en, som vore förtrogen med de praktiska förhållandena inom kreatursskötseln, att kreatursskötarens arbetstid icke i det stora flertalet fall kunde bliva föremål för en reglering, som skulle hava till uppgift att koncentrera hans arbete till ett färre antal timmar än

som nu i allmänhet vore fallet. Saken låte sig helt enkelt icke genomföra i praktiken. Naturen själv lade hinder däremot. Djurens behov av foder tidigt på morgonen och sent på kvällen, mjölkningsintervallens längd och förekomsten av sjukdomsfall och födelser när som helst under dygnets timmar medförde, att kreatursskötarens arbete måste fördelas över ett större antal timmar än övriga jordbruksarbetares. Då kreatursskötarens arbete sålunda måste utsträckas att äga rum under en god del av dygnets timmar, skulle en reglering av hans arbetstid därhän, att hans arbetsdag icke bleve längre än egentliga jordbruksarbetares, endast kunna genomföras med hjälp av en skiftindelning av arbetet. En sådan anordning vore dock av ekonomiska skäl otänkbar.

Företnämnda *minoritet inom arbetsrådet* yttrade:

Även om det ur social synpunkt kunde anföras starka skäl för att lagen gjordes tillämplig å djurskötarna, då dessa säkerligen vore i stort behov av lagstiftningens skydd på förevarande område, kunde likväl icke den uppfattning biträdas, som framförts av arbetsrådets majoritet, därest gränsdragningen med avseende å lagens omfattning bleve den, som föreslagits av kommittén och jämväl förordas av rådet. Det kunde nämligen uppstå mycket stora svårigheter för lantbrukare med så små jordbruk, att de endast sysselsatte tre arbetare, att vara bundna av viss arbetstid för sina djurskötare. Dessa företagare vore nämligen i behov av en mer elastisk arbetstid än den, som kunde bliva fastställd i en eventuell lagstiftning. Skulle emellertid gränsdragningen i en eventuell lag icke bliva den av kommittén föreslagna och av rådet förordade utan fastställas i överensstämmelse med det yrkande, som framställdes av reservanterna Jeppsson och Löfvander, så komme lagen att omfatta jordbruk av en sådan storleksordning, att en begränsning borde kunna fastställas av arbetstiden även för djurskötare, såsom skett i gällande kollektivavtal inom jordbruket.

Att *djurskötsel inbegrepes under lagens tillämpning* förordades av *socialstyrelsen* — vars ståndpunkt i denna fråga dock ägde samband med styrelsens åsikt, att lagens tillämpning borde begränsas till företag med minst 5 arbetare — av *arbetsrådet*, *landsorganisationen* och *svenska lantarbetareförbundet*.

Socialstyrelsen anförde därom i huvudsak:

I likhet med reservanterna, herrar Andersson och Johansson, hölle styrelsen före, att en arbetstidsreglering, som ej inbegrepe kreatursvården, dels lämnade en betydande grupp lantarbetare helt utanför och dels bleve av mindre värde för många av de arbetare, på vilka den tillämpades, nämligen de som utom körslor och andra jordbrukssysslor ombesörjde utfodring, vattning, rykt, stallrengöring o. s. v. Stall- och ladugårdspersonal hade med stöd av styrelsens omkring tio år gamla specialundersökningar uppskattats till 20 procent av totala arbetsstyrkan, men denna beräkning vore säkerligen numera för låg. Under de senaste tio åren torde arbetsåtgången inom jordbruket hava genom rationalisering nedbragts med 15—20 procent (se statens offentliga utredningar 1930: 14 sid. 8 och 23), men minskningen torde — fränsett mjölkningsarbetets reducering genom mjölkningsmaskinerna — nästan uteslutande falla på det egentliga jordbruksarbetet. Enligt nya uppgifter, införskaffade genom hushållningssällskapen, skulle kreatursskötarna utgöra åtminstone 25 procent och jämte annan personal, som utförde rykt, stallrengöring o. s. v., omkring 50 procent. På det fria avtalets väg hade för kreatursskötarna någon avsevärd arbetstidsbegränsning ej åstadkommit och

kunde troligen ej heller förväntas. Styrelsen kunde med stöd av erfarenheter från den offentliga arbetsförmedlingen understryka vad reservanterna anfört angående befarade oförmånliga verkningar för jordbruksnäringen, därest klyftan mellan olika arbetargrupper inom densamma bleve ännu större än för närvarande, ävensom därom att kreatursskötarnas oförmånliga arbetstid orsakat brist på arbetskraft och ett begränsat urval därav för djurskötselns del. Med hänsyn till denna näringsgrens och särskilt mjölkhushållningens dominerande betydelse för jordbruket måste det anses önskvärt att genom förbättrade arbetsvillkor söka bereda densamma bättre tillgång till kvalificerad arbetskraft. Det kunde vidare framhållas, att djurskötarnas fasta anställning erbjöde förhållandevis goda förutsättningar för en effektiv lagtillämpning i jämförelse med annan arbetskraft, vilken i jordbruket numera i ökad utsträckning endast bereddes säsonganställning.

Arbetsrådet förordade, att lantarbetstidslagen gjordes tillämplig även å djurskötsel, bedriven i samband med sådana rörelser, som avsåges i lagen. Arbetstiden vid annan djurskötsel torde däremot först i samband med en blivande revision av den allmänna arbetstidslagen kunna bli föremål för reglering.

Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott — som avstyrkte lantarbetstidsutredningens förslag i dess helhet — ansåg det med hänsyn till befarade ökade svårigheter att erhålla djurskötare nödvändigt, att dessa erhöles samma rätt som andra arbetare, ehuru ett genomförande därav komme att inverka menligt på djurens vård och på det ekonomiska utbytet av den animaliska produktionen.

1936 års proposition; riksdagsbehandlingen.

I *propositionen nr 230/1936* anförde jag beträffande frågan huruvida djurskötsel, som inginge i jordbruk eller dess binäring, skulle falla under lagens tillämpning (sid. 56):

Mot lagens tillämpning å detta område har anförts i huvudsak, att djurskötares arbetstid av naturliga skäl vore så lång och på sådant sätt förlagd att en arbetstidsbegränsning för deras del icke vore möjlig att genomföra utan en ökning av arbetsstyrkan. I varje fall kunde en arbetstidsreglering icke ske på sådant sätt att därmed åsyftade fördelar uppnåddes. Här emot har framhållits, att djurskötarna utgjorde en mycket betydande grupp av jordbrukets arbetare med en arbetstid, som vore bland de längsta i landet förekommande, och att deras ställande helt utanför regleringen måste för dem te sig som en obillighet och innebära ett vidgande av den redan bestående klyftan i arbetstidshänseende mellan dem och egentliga jordbruksarbetare. Denna för djurskötselns oförmånliga motsats hade, framhålles det, redan påverkat tillgången på god arbetskraft inom detta område. Därtill komme att om övriga jordbruksarbetare, vilka delvis sysslade med vård av dragare eller annan djurskötsel, icke berättigades att inräkna tiden härför i den arbetstid, som vore underkastad lagens regler, arbetstidsregleringen för deras vidkommande bleve illusorisk eller åtminstone av ringa värde.

Vad sålunda anförts till stöd för reservationen finner jag ovedersägligt. Även om en arbetstidsreglering för djurskötare är förenad med vissa svårigheter torde desamma emellertid icke vara omöjliga att övervinna. Jag vill i detta sammanhang endast erinra om att djurskötselns inordnande under lagen i princip enhälligt tillstyrkts av bland andra socialstyrelsen och arbetsrådet. Enligt min mening är en reglering av djurskötarnas arbetstid sam-

tidigt med regleringen av övriga lantarbetares arbetstid nödvändig för att jordbruket skall kunna erhålla tillgång till kvalificerad arbetskraft för den för jordbruket så betydelsefulla kreatursvården. Med hänsyn härtill och vid övertvägande av de övriga skäl som anförts för och emot djurskötselns inbegripande under lagen, har jag funnit mig böra förorda reservationens ståndpunkt att lagen göres tillämplig å djurskötsel, som ingår i jordbruk eller dess binäring.

Det till lagrådet remitterade lagförslaget innehöll till följd härav icke i andra stycket något undantag från lagens tillämpning i fråga om djurskötsel.

I förevarande sammanhang må omnämnas, att lagrådet i utlåtande över det inom socialdepartementet upprättade lagförslaget yttrade:

Vid granskning av det remitterade förslaget har lagrådet icke ingått i bedömning av förutsättningarna för genomförande av en lagstiftning i förevarande syfte och med ifrågasatt räckvidd. I avseende å uppställning och avfattning äro förslagens bestämmelser, i den mån det med hänsyn till saklig överensstämmelse varit påkallat, i stort sett utarbetade i anslutning till gällande lagstiftning om reglering av arbetstiden å andra näringslivets områden. Med beaktande av detta sammanhang har lagrådet icke i sådana delar ifrågasatt någon ändring i förslaget.

Lagrådet gjorde därefter vissa uttalanden rörande avfattningen av dels 4 och 9 §§ i det remitterade förslaget dels ock två utav förslagens underrubriker. Redogörelse för lagrådets uttalande såvitt angår 4 § lämnas i det följande vid behandlingen av sistnämnda paragraf.

I *motionerna* I: 418 och II: 797 anfördes, att med hänsyn till de tekniska svårigheterna vid och de ekonomiska konsekvenserna av kreatursskötselns indragande under lantarbetstidslagens tillämplighetsområde tanken på en laglig reglering av kreatursskötarnas arbetstid måste övergivas.

Andra lagutskottet yttrade i utlåtande nr 52 (sid. 16):

För en arbetstidsreglering beträffande djurskötsel i enlighet med förslaget i propositionen möta enligt utskottets åsikt svårigheter av sådan art, att lagstiftning därutinnan icke bör genomföras. En förkortning av någon betydelse av kreatursskötarnas nuvarande arbetstid synes nämligen i många fall knappast vara möjlig utan ökning av arbetsstyrkan, en åtgärd som för många jordbrukare torde vara ekonomiskt oöverkomlig. Även om arbetstiden i viss mån skulle nedbringas, torde vidare värdet därav för arbetarna bliva tämligen ringa. Arbetstiden komme nämligen genom att under dagens lopp avbrytas av ett flertal jämförelsevis korta tider av ledighet bliva utspridd över större delen av dygnet. Sådana uppehåll under den del av dagen, då de flesta andra människor äro i arbete, äro svåra att utnyttja som fritid på samma sätt som en sammanhängande längre fritid efter arbetets slut. I den mån det är möjligt att på ett för djurskötarna fördelaktigt sätt inskränka deras arbetstid torde detta redan nu främjas av utvecklingen, i det att densamma för närvarande, åtminstone vad de större ladugårdarna beträffar, synes peka mot en ökad rationalisering av ladugårdsarbetet i arbetstidsförkortande syfte.

Utskottet föreslog därför, att bland de undantag från lagens tillämpning, som skulle angivas i 1 § andra stycket, måtte upptagas en punkt e), upptagande »arbete som innefattar djurskötsel»; emellertid skulle enligt särskild

bestämmelse under 1) i första stycket arbetare, som uteslutande eller huvudsakligen användes till arbete med djurskötsel, medräknas vid beräkningen av antalet i rörelsen sysselsatta arbetare.

I den av sju ledamöter avgivna *reservationen* mot utskottets förslag anfördes inledningsvis:

De ändringar i Kungl. Maj:ts förslag till lantarbetstidslag, som utskottet funnit sig böra företaga, kunna vi icke godtaga. Om en lagstiftning på ifrågasatt område skall fylla den för lagstiftningen angivna uppgiften, bör densamma äga tillämpning på en *väsentlig* del av de arbetare, som äro sysselsatta inom jordbruket och trädgårdsskötseln. Här föreliggande förslag till lantarbetstidslag har emellertid av utskottet i vissa betydelsefulla delar givits ett sådant innehåll, att flertalet arbetare inom jordbruket och trädgårdsskötseln skulle komma att ställas utanför lagens tillämpningsområde, varigenom syftet med lagen endast i ringa mån skulle komma att uppnås. De skäl, som utskottet anført för ifrågasatt avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag, kunna vi icke finna övertygande. Enligt vår mening är Kungl. Maj:ts förslag till lag väl avvägt och tar nödig hänsyn till de under olika tider skiftande arbetsförhållandena inom jordbruket och trädgårdsskötseln.

Då nu ifrågasatt och vissa andra av utskottet föreslagna begränsningar i lagens tillämpningsområde vore ägnade att i hög grad förringa värdet av lagstiftningen, tillstyrkte reservanterna Kungl. Maj:ts förslag.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Departementschefen.

Mot en arbetstidsreglering beträffande djurskötsel har främst anförts, dels att densamma på grund av den ökning i arbetsstyrkan, som den komme att föranleda, icke skulle vara ekonomiskt genomförbar, dels ock att den ledighet, som komme att vinnas, icke med fördel skulle kunna utnyttjas, enär den skulle bliva fördelad å korta stunder, utspridda över större delen av dygnet.

Vad sålunda anförts torde icke kunna fränkännas visst berättigande, och jag medgiver gärna, att vissa svårigheter föreligga att på lämpligt sätt ordna en arbetstidsreglering för djurskötare. Emellertid torde svårigheterna icke vara omöjliga att övervinna. För arbetsgivarna torde vanskligheterna minskas, därest man, såsom jag i det följande föreslår, med avvikelse från 1936 års förslag, helt undantager mjölkning mot ackordsersättning från lagens tillämpning. Vad arbetarna angår lära dessa själva trots svårigheten att helt utnyttja fritiden uppskatta att få arbetstiden lagligt reglerad. Vissa starka skäl av allmän natur tala också för en utvidgning av regleringen till djurskötseln. Därest nu föreliggande förslag genomföres för andra lantarbeta-re än djurskötare, blir skillnaden mellan de båda grupperna ännu större än för närvarande, vilket måste leda till väsentligt ökade svårigheter att på lämpligt sätt rekrytera djurskötarepersonalen. Vidare skulle värdet av en arbetstidsreglering oskäligt begränsas för sådana jordbruksarbetare, i vilkas uppgifter vid sidan av annat arbete ingår även vård av dragare eller annan djurskötsel, om tiden för djurskötseln icke skulle inräknas i den arbetstid, som vore underkastad lagens regler. Jag tillstyrker därför sådan ändring av 1 §, att lagen blir tillämplig även å djurskötsel, som ingår i jordbruk eller dess binäring.

Lagens tillämpning å smärre företag.**S a k k u n n i g b e t ä n k a n d e t.**

Beträffande frågan om och i vad mån mindre företag böra undantagas från lantarbetstidslagens tillämpning, liksom de äro undantagna från tillämpningen av allmänna arbetstidslagen, anförde *majoriteten av de sakkunniga* (herrar Andersson, Carell och Johansson):

Ur synpunkten att arbetstidslagstiftningens syfte, sådant de sakkunniga fattat detsamma, är att skydda arbetaren mot för hård exploatering av hans arbetskraft och att tillförsäkra honom skälig tid för vila, förströelse, andlig förkovran och andra personliga förehavanden, saknas anledning att från lagstiftningen undantaga arbetare i små företag. Snarare kan det ur berörda synpunkt förefalla särskilt angeläget att under den ifrågavarande skyddslagstiftningen få in just de små företagens arbetare, vilkas möjligheter att i anställningsförhållandet hävda sina personliga intressen kunna befaras vara mindre än de möjligheter, som därutinnan stå till buds för arbetare i större företag med starka personalorganisationer. Icke desto mindre torde det icke kunna undgås att från lagstiftningen undantaga de minsta företagen. Dels lär det nämligen bliva förenat med hart när oöverkomliga svårigheter att anordna en verksam kontroll över lagstiftningens efterlevnad å de synnerligen talrika små jordbruken med spridd och avlägsen belägenhet, och dels torde de minsta jordbruken, där arbetaren och husbonden arbeta sida vid sida, vara i stort behov av att få mera självständigt ordna sina arbetstider för att kunna bemästra de svårigheter, som ogynnsam väderlek och små möjligheter till arbetsväxling medföra.

Drages gränsen så lågt som mellan företag med två och företag med tre lejda arbetare, kan med visshet beräknas, att största delen av landets i jordbruk anställda lönarbetare komma att falla direkt under lagen och att beträffande återstoden lagens indirekta verkan kommer att bli ett i stort sett tillfredsställande skydd mot missbruk.

Skulle åter gränsen mellan företag, som skola hänföras under lagen, och företag, som i egenskap av småföretag skola undantagas från lagens tillämpning, sättas högre än de sakkunniga föreslagit, t. ex. mellan företag med tre och företag med fyra lejda arbetare, är att befara, att antalet av dem, vilkas arbetstid ej komme att direkt regleras av lagen, skulle bliva så stort, att syftet med lagen komme att äventyras.

Till belysning av ifrågavarande spörsmål åberopade de sakkunniga statistiskt material rörande jordbruksbefolkningens sociala fördelning, antalet brukningsdelar av olika storleksgrad inom jordbruket samt åkerarealens fördelning å dessa storleksgrupper.

Såvitt angår jordbruksbefolkningens sociala fördelning, återgivas här av de sakkunniga åberopade uppgifter — hämtade ur statistisk årsbok 1933, tabell 22, vilka uppgifter grunda sig å 1920 års folkräkning — samt motsvarande uppgifter från 1930 års folkräkning — hämtade ur Sveriges officiella statistik, folkräkningen den 31 december 1930, III, tabell 8.

	1920.	1930.
<i>Den egentliga jordbruksbefolkningen</i>	2,043,258	1,905,553
Därav yrkesutövare.....	963,439	936,411
hustrur utan yrke.....	352,153	325,270

	1920.	1930.
barn under 15 år.....	672,329	550,516
övriga familjemedlemmar.....	55,337	93,356
Fördelning inom gruppen yrkesutövare:		
<i>företagare:</i>		
godsägare.....	2,249	2,150
hemmansägare och nybyggare.....	236,104	247,669
trädgårdsodlare (även av annans jord).....	2,615	4,468
övriga jordägare.....	56,784	53,918
arrendatorer (av större egendomar).....	739	922
brukare, landbönder.....	44,333	52,581
jordtorpare, torpare.....	35,242	17,706
andra.....	989	2,644
	<hr/>	<hr/>
	379,055	382,058
<i>hemmavarande anhöriga (ej hustrur) över 15 år till:</i>		
hemmansägare.....	257,551	239,310
övriga jordägare.....	33,292	31,058
brukare.....	42,871	41,826
jordtorpare.....	22,526	9,851
andra.....	475	372
	<hr/>	<hr/>
	356 715	322,417
<i>funktionärer:</i>		
lantbruksinspektorer m. fl.....	3,439	3,688
mejerister i annans tjänst.....	1,177	774
trädgårdsmästare i annans tjänst.....	3,608	2,798
andra.....		922
	<hr/>	<hr/>
	8,224	8,182
<i>arbetare:</i>		
befallningsmän, rättare.....	6,830	5,385
ladugårdsdrängar och -biträden.....	13,980	20,192
hantverkare, kuskar, stalldrängar m. fl.....	5,060	8,453
statare, gifta drängar (ej förut upptagna).....	26,762	19,550
tjänstefolk för jordbruk i husbondens kost.....	48,547	58,403
övriga jordbruksarbetare.....	104,962	92,863
lantbrukselever och -lärlingar.....	1,735	1,348
mejeriarbetare, mejerskor.....	3,373	4,517
trädgårdsarbetare.....	8,196	13,043
	<hr/>	<hr/>
	219,445	223,754

Som komplement till 1920 års sifferuppgifter åberopade de sakkunniga vissa uttalanden av arbetslöshetsutredningen i dess betänkande I (statens offentliga utredningar 1931: 20 sid. 245 ff.), av vilka framgår, att gränserna mellan de ovan angivna kategorierna vore flytande och att vissa modifika-

tioner i siffrorna erfordrades för att erhålla en riktig bild av jordbruksbefolkningens sociala fördelning. Sålunda hade gruppen brukare och jordtorpare i sin helhet hänförs till företagare, ehuru större delen av dem vore nödsakad att förskaffa sig kontantinkomst genom lönearbete inom jordbruk, skogsbruk eller till landsbygden lokaliserade industrier. Vid utredningar i lantarbetarfrågan, verkställda inom socialstyrelsen, hade endast en tredjedel av gruppen räknats såsom företagare och återstoden såsom lantarbetare.¹

De sakkunniga åberopade vidare en del uppgifter från 1927 års jordbruksräkning om antalet *brukningsdelar* av olika storleksgrupper inom jordbruket samt den på de valda storleksgrupperna belöpande arealen.² Siffrorna angivas i kol. 2 och 3 av följande tabell. I kol. 4 och 5 av samma tabell återgivas till jämförelse motsvarande siffror från 1932 års jordbruksräkning. (Sveriges officiella statistik, jordbruk med binäringar, jordbruksräkningen år 1932, sid. 21.)

Storleksklass i hektar åker	1927		1932	
	Antal brukningsdelar	Summa hektar åker	Antal brukningsdelar	Summa hektar åker
1	2	3	4	5
2— 10	212,211	1,128,446	212,363	1,137,364
10— 20	59,593	851,687	59,524	852,310
20— 30	17,114	422,993	17,176	425,512
30— 50	10,813	413,402	10,821	416,586
50—100	5,195	353,564	5,100	348,794
över 100	2,469	393,332	2,395	394,823
	307,395	3,563,424	307,379	3,575,369

Med erinran om att de i annans tjänst helt eller varaktigt anställda lönearbetarna inom jordbruket enligt nu återgivna uppgifter kunde beräknas till omkring 200,000 anförde de sakkunniga:

Huru detta antal fördelar sig på olika storleksgrupper av jordbruk låter sig icke statistiskt påvisas men kan dock tämligen väl beräknas. Känt är att på det s. k. storbruket, d. v. s. gårdar med en åkerareal överstigande 50 hektar, belöpa ungefär 100,000 arbetare, samt att på storleksordningen 10 hektar och därunder endast i ringa utsträckning komma lejda arbetare. De

¹ Till belysande av det utav de sakkunniga åberopade siffermaterialet må ytterligare här anföras några uppgifter ur jordbruksutredningens betänkande VIII (statens offentliga utredningar 1932 14 sid. 13 ff.). I det för övriga jordbruksarbetare angivna antalet hade sammanförts de talrika och olikformiga befolknings-element, som mot daglön, timpenning eller ackordsbetalning biträda vid jordbruksarbetet. Vid folkräkningen hade emellertid tagits hänsyn endast till huvudsysselsättning samt lämnats åsido, i vad mån daglönsarbete inom jordbruket utgjorde bisyssla för personer med annat huvudyrke. Det torde, åtminstone i skogsbygderna och särskilt i norra Sverige, ha varit mycket svårt att vid folkräkningen draga någon bestämd gräns mellan ifrågasvarande arbetargrupp och den stora massan av de på landsbygden bosatta arbetare, vilka sakna mera utpräglad yrkesbetonning och efter årstidernas växling och arbetstillfällenas förekomst arbeta omväxlande inom jord- och skogsbruket samt vid säsongindustrier av olika slag.

² Det må anmärkas, att antalet brukningsdelar av högst 2 hektars storlek år 1927 utgjorde 336,719 med en areal av 152,423 hektar samt år 1932 uppgick till 362,372 med en areal av 149,236 hektar.

100,000 i det mindre jordbruket varaktigt anställda lönearbetarna fördela sig alltså i huvudsak på storleksklasserna 10—50 hektar. Inom dessa storleksklasser måste med hänsyn till förekomsten av i jordbruket arbetande familjemedlemmar antalet lejda arbetare per arealenhet antagas vara proportionsvis betydligt lägre å de mindre jordbruken än å de större. Då den sammanlagda åkerarealen inom storleksklasserna 20—50 hektar är i det närmaste lika stor som åkerarealen inom storleksklassen 10—20 hektar, måste alltså huvudmassan av det mindre jordbrukets 100,000 lejda arbetare belöpa på storleksklasserna 20—50 hektar, och inom sistnämnda storleksklasser måste av samma skäl den övervägande delen belöpa på storleksklassen 30—50 hektar. Då de jordbruk, i vilka i regel användas flera än två lejda arbetare, måste antagas falla inom storleksklasserna 25 hektar och däröver, skulle alltså lagen bli direkt tillämplig å jordbruk, som sysselsätta det stora flertalet av de jordbruksarbetare, vilkas arbetstid bör bli föremål för reglering. Antalet jordbruksenheter, som sålunda skulle komma att falla under lagen, torde böra uppskattas till 20- å 25,000.

I reservation till de sakkunnigas betänkande föreslogo herrar Jeppsson och Löfvander, att regleringen måtte begränsas till företag, som i regel sysselsatte flera än fyra arbetare. Till stöd för sin ståndpunkt anförde reservanterna:

Väljes den av oss förordade regeln, att lagen skall omfatta endast de företag, i vilka till arbete för arbetsgivarens räkning i regel sysselsättas flera än fyra arbetare, kan lagen för lantbrukets del beräknas få direkt tillämpning å gårdar om 50 hektar åker och därutöver, d. v. s. å det större jordbruket. Antalet jordbruksarbetare, som därigenom skulle komma att falla direkt under lagens bestämmelser, kan beräknas till åtminstone 75,000, vilket antal utgör omkring 35 procent av samtliga i jordbruk varaktigt anställda lönearbetare. Med stor sannolikhet kan förväntas, att, därest lagen blir direkt tillämplig å det större jordbrukets till nyssnämnda antal beräknade jordbruksarbetare, detta kommer att hava sådan inverkan å avtalen för övriga jordbruksarbetare, att även deras arbetstid i allt väsentligt kommer att anpassas efter lagens bestämmelser. Då sålunda lagstiftningens syfte synes kunna ernås utan att påföra det mindre och medelstora jordbruket den belastning, en lagstadgad »reglementering» alltid kommer att innebära, föreligger enligt vårt förmenande ingen anledning att indraga även dessa företag under lagstiftningen.

En särskild anledning att gå fram med en viss varsamhet, då det gäller att göra lagen direkt tillämplig å mindre jordbruksföretag, utgör den omständigheten, att det för landsbygdens ifrågavarande arbetsgivare måste ställa sig särskilt främmande och hindersamt att ombesörja sådan uppgiftsskrivning eller journalföring, som lagen måste pålägga arbetsgivaren.

Det på industriens område sedan flera år gällande undantaget för företag, som icke sysselsätta flera än fyra arbetare, har veterligen icke medfört några ogynnsamma verkningar i arbetstidshänseende. Arbetstiden har inom dessa småföretag i praktiken oftast blivit densamma som inom de större företagen, utan att småföretagen behövt underkastas de ordningsföreskrifter eller det straffhot, som lagen utsätter. För småföretagen själva kan det endast hava varit till bättnad att oberoende av lagtvång få ordna sina arbetstidsförhållanden.

Då sålunda arbetstidens reglering inom industrien låtit sig väl genomföras, utan att småföretagen indragits under lagen, lär man ej hava anledning att vänta sig ett sämre resultat för jordbrukets del, därest samma principer tillämpas vid reglerandet av dess arbetstid. Väl äro småföretagen inom jordbruket procentuellt sett betydligt flera än småföretagen inom industrien,

men den ledande ställning, de större jordbruken inom vårt land faktiskt intaga beträffande jordbrukets arbetstidsförhållanden över huvud taget, och den solidaritet, som förefinnes inom arbetarklassen i vårt land, utgöra förvisso starka garantier för en allmän utveckling i den riktning, som blir bestämmande för de större företagen.

De skäl, som här anförts beträffande jordbruket, och de slutsatser, som därav för dess del dragits, torde utan vidare vara tillämpliga även för trädgårdsskötselns del. Härtill kommer, att dessa företag i stor utsträckning äro koncentrerade kring städer och andra tätbebyggda orter, ett förhållande som i särskild grad måste motverka oenhetliga arbetstidsförhållanden inom denna näring.

Yttranden över sakkunnigbetänkandet.

I de över sakkunnigbetänkandet avgivna yttrandena tillstyrktes majoritetsförslaget om tillämpning å *företag med minst 3 arbetare av arbetsrådet, lantbruksstyrelsen, länsstyrelserna i Skaraborgs och Västmanlands län, hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Södermanlands, Östergötlands, Hallands och Västmanlands län, svenska lantarbetaregivarernas centralförening, landsorganisationen och svenska lantarbetareförbundet. Länsstyrelsen i Östergötlands län* biträdde yttrandet från samma läns hushållningssällskap.

Arbetsrådet fann majoritetsförslagets lägre gräns väl motiverad, bland annat med hänsyn till den stora utsträckning, vari medlemmar av arbetsgivarens familj — vilka enligt förslaget icke skulle inräknas i arbetarantalet — plägade sysselsättas inom jordbruket.

Lantbruksstyrelsen framhöll, att det faktiska behovet av en laglig arbetstidsreglering i allmänhet finge anses vara större vid de egentliga »bondejordbruken» än vid de större gårdarna, där reglering av arbetstiden redan nu ofta torde vara genomförd, delvis på grund av kollektivavtal. Vidare bleve lagen ett slag i luften, därest dess giltighet bleve allt för begränsad. På grund härav ansågo sig styrelsen, om ock med tvekan, böra tillstyrka majoritetsförslaget i detta avseende.

Södermanlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott anförde:

Därest en arbetstidslag skall antagas, synes det oegentligt, om denna i enlighet med reservanternas förslag endast skulle komma att omfatta efter beräkning 35 procent eller knappast mera än $\frac{1}{3}$ av samtliga i jordbruket varaktigt anställda arbetare. Motsvarande lag om arbetstidens begränsning inom industrin gäller visserligen endast för företag med över fyra arbetare, men det är härvid att märka, att medan inom industrin en ganska stor skillnad ofta föreligger i fråga om arbets- och sociala förhållanden för arbetare vid å ena sidan större och medelstora företag och å den andra sidan vid de egentliga småföretagen och hantverket, så kan knappast en liknande åtskillnad anses förefinnas inom jordbruket, där lönearbetarna inom de storleksgrupper av jordbruk, varom här är fråga, genomgående intaga en i stort sett likartad ställning.

Svenska lantarbetaregivarernas centralförening framhöll i detta hänseende i huvudsak följande:

Därest gränsen droges liksom i allmänna arbetstidslagen, skulle förhållandena för det övervägande flertalet arbetare inom näringen alltjämt bliva

oreglerade och lagen därför i stort sett förfela sitt syfte. De sociala skäl, som åberopats för förslaget, gällde i lika hög grad för arbetarna vid de mindre företagen. Därtill komme, att vid de större jordbruken arbetstiden redan vore i stor utsträckning direkt eller indirekt reglerad genom kollektivavtal. Enär familjemedlemmar icke skulle inräknas i arbetarantalet, komme ändock ofta egendomar på upp till 50 hektar att bli undantagna från lagstiftningen. Den gränsdragning mot de allra minsta företagen, som likväl måste ske, borde göras på sätt majoritetsförslaget angäve.

Herrarnas Jeppssons och Löfvanders reservationsvis framlagda förslag att begränsa lagens tillämpning till företag med minst 5 arbetare förordades av socialstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Örebro, Gävleborgs och Norrbottens län, hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Uppsala, Kronobergs, Gotlands, Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs (norra och södra), Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län samt en reservant i Östergötlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott. Länsstyrelserna i Uppsala, Kronobergs och Gotlands län biträdde yttrandena från hushållningssällskapen i samma län.

I de yttranden, vari reservationen tillstyrkts, framhölls bland annat följande:

Socialstyrelsen: Vad styrelsen anfört därom, att lagen borde göras tillämplig jämväl på djurskötsel, vore en huvudanledning till att styrelsen i nu ifrågavarande avseende anslöte sig till reservationen och förordade, att lantarbetstidslagens tillämpning åtminstone till en början begränsades till företag med flera än fyra anställda arbetare. De befarade komplikationer vid ett genomförande av majoritetsförslaget på denna punkt, som åberopades i reservationen, skulle enligt styrelsens mening uppenbarligen i hög grad försvåras, därest i motsats till vad nämnda sakkunniga föreslagit lagen utvidgades till att avse även djurskötsel.

Styrelsen hade för bedömande av denna fråga infordrat uppgifter från samtliga hushållningssällskap angående bland annat storleken i hektar åker av de minsta brukningsdelar, som skulle falla inom lagens tillämpningsområde enligt de olika föreliggande förslagen; i båda fallen ha kreatursskötare medräknats i antalet arbetare. Enligt dessa uppgifter varierade för olika län minsta arealen för brukningsdelar med flera än 2 lejda arbetare i allmänhet mellan 20 och 30 hektar, i undantagsfall mellan 10 och 40, och utgjorde i medeltal omkring 25 hektar. Motsvarande uppgifter för brukningsdelar med flera än 4 arbetare varierade för olika län mellan 30 och 80 hektar och utgjorde i medeltal omkring 55 hektar. På grundval av dessa uppgifter hade styrelsen uppskattat antalet arbetare å de brukningsdelar, som komme att beröras av lagen, till omkring 150,000 enligt sakkunnigmajoritetens förslag och omkring 77,000 enligt reservationens.

Då inom jordbruket finnes omkring en miljon yrkestövare, skulle tydligen arbetstidsbegränsningen först efter hand och i vissa avseenden kunna tänkas påverka arbetsedvånjorna inom jordbruket i allmänhet. I smådriftens dominerande betydelse framträdde en olikhet mellan jordbruket och de industriella näringsgrenarna, där de på grund av ringa arbetarantal från allmänna arbetstidslagen undantagna småföretagen tillhoppa ej torde räkna mer än $\frac{1}{3}$ av de inom hela näringsgruppen sysselsatta. Även en arbetstidsreglering, som begränsades till brukningsdelar med flera än 4 lejda arbetare, komme emellertid att bli direkt tillämplig på den övervägande delen av

det större jordbrukets arbetare. Därav kunde, efter erfarenheterna från det senaste årtiondets kollektivavtalsreglering av arbetsvillkoren inom vissa landsdelar, med sannolikhet förväntas en sådan inverkan på kollektivavtalen för övriga jordbruksarbetare att även deras arbetstid i görligaste mån anpassades därefter. Därmed skulle utan en lagstiftning för det mindre och medelstora jordbruket, där en sådan skulle innebära särskilda svårigheter, kunna utövas en successivt verkande påtryckning i lagstiftningens syfte, närmast en opinionsyttring från samhällets sida till förmån för bättre arbetsvillkor för vissa betungade grupper av yrkesutövare.

Länsstyrelsen i Stockholms län: Vad i de sakkunnigas direktiv anförts därom, att tekniska förändringar av arbetsförhållanden och arbetsformer åtminstone vad anginge storbruket väsentligt minskat skillnaden mellan industriens och jordbrukets driftsformer, hänförde sig huvudsakligen till det större jordbruket. Därest trots yppade betänkligheter den föreslagna lagstiftningen skulle genomföras i huvudsyfte att åstadkomma största möjliga paritet mellan jordbrukets och industriens arbetare, borde densamma icke utan övertygande skäl givas större räckvidd vad anginge företagsstorlek än allmänna arbetstidslagen.

Länsstyrelsen i Södermanlands län: För reservationen talade utöver de skäl reservanterna anfördt även den omständigheten, att småföretagen i konkurrensen om arbetskraft torde bliva tvingade att i allt väsentligt rätta sig efter arbetsvillkoren vid de större jordbruken, i vad dessa för arbetarna tedde sig förmånligare.

Länsstyrelsen i Örebro län: Fastigheter med högst 4 arbetare måste anses tillhöra det mindre jordbruket, inom vilket arbetsfördelning och arbetstid knappast kunde normaliseras. I praktiken torde det ock komma att visa sig särdeles svårt att åstadkomma en tillämpning av lagens ganska invecklade bestämmelser å det stora antalet dylika smärre företag, något som såväl i och för sig som med hänsyn till de för underlåtenhet härutinnan stadgade straffbestämmelserna måste anses synnerligen otillfredsställande.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Ett ytterligare skäl för reservanternas ståndpunkt vore, att jordbruksföretag med upp till tre å fyra anställda gemmenligen alltjämt torde erbjuda tämligen familjebetonade arbetsmiljöer, vari en privilegierad undantagsställning i fråga om arbetstiden för dem bland gårdsfolket, som ej vore söner eller döttrar i huset, skulle framstå såsom helt omotiverad.

Uppsala läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott: Bland jordbruken i Uppsala län i det ifrågavarande mellanläget 2—4 arbetare inginge enligt utskottets uppfattning ett icke ringa antal, där medlemmarna av jordägarnas familj deltog i jordbruksarbetet. Därjämte förekomme ofta i dessa jordbruksgrupper blandning av husligt arbete och jordbruksarbete för samma anställda, en omständighet som kunde framkalla vissa tolkningssvårigheter med avseende å lagens tillämpning. Många av jordbruken i förevarande storleksklass torde ännu icke hava hämtat sig efter jordbrukskrisen och torde därför hava svårt att åstadkomma kapitalutlägg för nya bostäder. En arbetsfördelning vore i allmänhet icke så strängt genomförd vid dylika jordbruk. Om arbetet hopades till följd av arbetstidens förkortning, kunde det därför bliva svårare att på ett rationellt sätt fylla ut den felande arbetskvantiteten med extra arbetskrafter. Där familjemedlemmarna deltog i jordens skötsel, skulle lönarbetarnas tidsförkortning i stället kunna belasta familjemedlemmarna väl hårt. Det borde icke heller förbises, att en journalföring och statlig inspektion med avseende å arbetets anordnande skulle vara ganska främmande för jordbrukarna inom denna grupp.

Kronobergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott underströk särskilt svårigheterna för mindre och medelstora jordbrukare att föra de journaler och lämna de uppgifter, vilka lagen skulle kräva av arbetsgivaren.

Gotlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott ansåg icke föreligga till olikhet i detta hänseende gentemot allmänna arbetstidslagen, då starkare sociala och hygieniska skäl talade för regleringen inom industri och hantverk än inom jordbruket. Att inga olägenheter av undantaget från allmänna arbetstidslagen iakttagits berodde säkerligen därpå, att arbetstiden inom småföretagen utan lagstiftning påverkats av förhållandena vid de större företagen. Den föreslagna kontrollen, rapport- och journalföringen vore visserligen rätt obetydlig och enkel men skulle säkerligen kännas främmande och besvärlig för mindre jordbrukare. Socialt oförmånliga verkningar kunde uppkomma genom att företagarna sökte minska arbetsstyrkan för att undgå lagen.

Journalförings- och anmälningsskyldigheten anfördes som skäl i detta sammanhang även av *hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Kristianstads län och Västerbottens län*.

Malmöhus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott hävdade, att till följd av konkurrensen om arbetskraft, vilken för närvarande vore avsevärd, arbetstidsregleringen skulle vinna frivillig tillämpning jämväl bland medelstora och mindre jordbrukare. Intet reellt skäl funnes för en vidare tillämpning i detta hänseende än enligt allmänna arbetstidslagen. Kontrollen å lagens efterlevnad måste dessutom bliva svårare inom jordbruket än inom industrien.

Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott framhöll, att elever vid praktiska kurser, anordnade av hushållningssällskap, mottoges av jordbrukare för praktisk undervisning och därvid erhöle någon betalning för sitt arbete. Enär sådan elev enligt de sakkunnigas motivering borde inräknas i arbetarantalet, medgäve för dessa fall majoritetsförslaget otillräcklig rörelsefrihet.

Lantmännens arbetsgivareförening i Blekinge län förordade, att lagstiftningen skulle tillämpas å alla företag oavsett storlek.

Beträffande den antagliga omfattningen av lagens tillämpningsområde i olika landsdelar må nämnas, att *länsstyrelserna i Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län* uppgivit, att den föreslagna lagstiftningen för dessa län finge ringa betydelse, samt att *Jönköpings läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* förklarat, att för detta läns vidkommande lagen enligt majoritetsförslaget skulle bliva tillämplig på 2 procent av antalet jordbruk över två hektar, omfattande 15 procent av åkerarealen.

Vad särskilt angår lagens tillämpning med avseende å storleken av *trädgårdsföretag* förekom i yttrandena, bland annat, följande:

Svenska trädgårdsarbetsgivareföreningen framhöll, bland annat, att arbetsfrågan inom trädgårdsnäringen i sakkunnigförslaget icke ägnats samma grad av uppmärksamhet som ämnet i övrigt, då exempelvis utredning gjorts om utländsk lagstiftning inom jordbruket men icke inom trädgårdsskötseln.

Även vid utformandet av bestämmelserna rörande lagens omfattning och angående arbetstiden hade de sakkunniga icke tillräckligt beaktat de speciella förhållandena inom trädgårdsyrket. Föreningen hade principiellt icke något att erinra mot en laglig arbetstidsreglering för trädgårdsnäringen. En sådan kunde främja icke blott därmed avsedda sociala syften utan även näringen själv, under förutsättning att tillbörlig hänsyn toges till dess ekonomiska bärkraft. Bland annat kunde därigenom osund konkurrens mellan företagen inbördes i viss mån motverkas. Spörsmålet härom sammanhänge med frågan om lagens tillämpning å företag av viss storlek.

För sin del förordade föreningen, att lagen gjordes tillämplig å all trädgårdsodling, oavsett arbetarantal och oavsett om den bedreves i samband med jordbruk eller ej. Med tillämpning av reservationen skulle praktiskt taget hela trädgårdsnäringen falla utanför lagen, men med hänsyn till den föreslagna lagens syfte och jämväl till trädgårdsnäringens egna intressen funne föreningen icke heller majoritetsförslaget tillfredsställande.

Föreningen åberopade i detta hänseende den år 1931 verkställda företagsräkningen inom trädgårdsnäringen, enligt vilken inom denna funnes c:a 4,200 företag och c:a 9,700 arbetare eller i medeltal 2.3 arbetare per företag. Då räkningen vidare utvisade, att de 117 största företagen sysselsatte tillsammans nära 3,000 personer — även andra än arbetare — vore det intet tvivel om att vart och ett av det stora flertalet företag ej sysselsatte flera än 2 arbetare.

Föreningen fogade vid sitt yttrande en förteckning över sina medlemmar, vilka företrädesvis rekryterades bland de större företagen och torde representera ett högre medeltal arbetare per företag än som gäller för näringen i dess helhet. I förteckningen angavs för varje företag dess antal hela eller halva »årsarbetare», d. v. s. antalet dagsverken dividerat med 300. Av föreningens 206 medlemmar hade 48 stycken minst $4\frac{1}{2}$, 70 stycken $2\frac{1}{2}$ à 4 samt 88 stycken högst 2 »årsarbetare». I antalet dagsverken inräknades även sådana, som utförts av arbetsgivarens familjemedlemmar.

Jämväl *Stockholms läns och stads trädgårdsråd* samt *Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund* förordade, att lagen gjordes tillämplig å alla företag inom trädgårdsnäringen oavsett arbetarantal.

Trädgårdsrådet: Sannolikt hade en minoritet av företagen inom trädgårdsnäringen flera än två arbetare; i Hässelby, ett av landets centra för trädgårdsskötsel, hade av 140 företagare endast 6 en arbetsstyrka över 2 man.

Förbundet framhöll, att de små företagen redan hade en stor fördel på hand framför sina större kolleger därigenom att de i de allra flesta fall arbetade med oorganiserad arbetskraft med därav följande lägre löner. Förbundets större företagare hade sedan år tillbaka gått in för att skapa en god arbetarstam med avtalsenliga löner. Skulle lagen komma att tillämpas i föreslaget skick riskerade dessa att icke kunna som hittills fullfölja dessa avsikter utan säge sig nödsakade att söka andra utvägar.

Lantbruksstyrelsen vitsordade, att det stora flertalet trädgårdsföretag skulle falla utanför lagens tillämpningsområde, men att det syntes vara mindre lämpligt att i detta avseende fastställa särskilda regler för trädgårdsskötseln.

Landsorganisationen och svenska lantarbetareförbundet, vilka förklarade sig icke hava någon erinran mot majoritetsförslaget i vad det avsåge gränsdragningen inom jordbruket, ifrågasatte, huruvida icke beträffande trädgårdsskötsel lagen borde utsträckas även till företag med endast två arbetare. Vissa betänkligheter mötte mot en dylik utsträckt tillämpning av lagen, men å andra sidan kunde ett uteslutande av ifrågavarande företag — vilka utgjorde omkring hälften av trädgårdsföretagen med 2 eller flera arbetare — medföra vissa risker för de större företagen på grund av de förras mera oinskränkta möjlighet att utnyttja arbetskraften och uppmuntra en ur både arbetarnas och arbetsgivarnas synpunkt förkastlig konkurrens.

1936 års proposition; riksdagsbehandlingen.

I *propositionen nr 230/1936* anförde jag beträffande spörsmålet om begränsning av lagens tillämpningsområde med hänsyn till företagets storlek (sid. 57—58):

I detta avseende föreligga dels sakkunnigmajoritetens förslag att företag med i regel minst 3 arbetare skola gå in under lagen, dels herrar Jeppssons och Löfvanders reservation enligt vilken tillämpningen begränsas till företag med i regel minst 5 arbetare, dels ock de yrkanden som i vissa yttranden framställts om utsträckning av lagens tillämplighet, utöver sakkunnigmajoritetens förslag, beträffande såväl lagen i dess helhet som ock särskilt såvitt angår trädgårdsskötsel.

Vad först beträffar det egentliga jordbruket har till stöd för den längre gående begränsningen enligt reservationen anförts dels den mera formella omständigheten, att densamma överensstämmer med allmänna arbetstidslagens ståndpunkt och dels vissa förhållanden, förknippade med området för den nu ifrågavarande lagstiftningen. Främst har anförts vikten av att vid denna lagstiftning gå fram med försiktighet och att, i den mån så kunde ske, undvika en tvingande reglering för mellangruppen av företag, vilkas anpassningssvårigheter i detta hänseende ansetts vara stora, och avvakta den inverkan på dess arbetstidsförhållanden som kunde förväntas av regleringens lagliga genomförande för de större företagen. Inom mellangruppen deltog i arbetet i stor utsträckning även arbetsgivarens familjemedlemmar, gentemot vilka en privilegiering av de lejda arbetarna inom gruppen komme att framstå såsom omotiverad. I något yttrande har reservationens begränsning ansetts icke i och för sig önskvärd men nödvändig om djurskötseln hänfördes under lagen. För majoritetsförslaget däremot har åberopats framförallt, att det vore oegentligt att inom en näring genomföra en arbetstidsreglering, som berörde blott en mindre del av dennas arbetare. Vad anginge motsvarande gränsdragning i allmänna arbetstidslagen förelåge, har det vidare framhållits, mellan hantverk och småindustri å ena samt större industriföretag å andra sidan en skillnad i arbetsvillkor i allmänhet, som motiverade en olikhet i fråga om arbetstidsreglering, men som saknade motsvarighet med avseende å lönearbetare i mindre och större jordbruk.

Jag har i det hänseende, varom nu är fråga, icke funnit skäl frångå sakkunnigmajoritetens förslag. Mot en i och för sig önskvärd, formell överensstämmelse med motsvarande regel i allmänna arbetstidslagen kunna givetvis tala faktiska olikheter inom de båda lagarnas tillämpningsområden. I detta fall synes så vara förhållandet i såväl den nyss berörda sociala likställigheten mellan arbetare i små och stora jordbruksföretag som den omständigheten, att gränsen inom jordbruket måste sättas relativt lågt för att icke hu-

vudparten av dess arbetarstam skulle ställas utanför regleringen. Från åtskilliga myndigheter och sammanslutningar, däribland lantbruksstyrelsen, har ock framhållits att lagen skulle förfela sitt syfte, därest den endast komme att avse företag med mer än fyra arbetare. Jämväl för jordbrukets arbetsgivare torde det ur konkurrenssynpunkt vara av vikt att en reglering av arbetstiden såvitt möjligt sker enhetligt. Att emellertid i detta hänseende gå så långt som från visst arbetsgivarhåll ifrågasatts nämligen att lagen skulle i princip omfatta alla företag inom jordbruket torde å andra sidan åtminstone för närvarande icke vara tillrådligt. Vad beträffar intresset av en försiktig tillämpning av lagen, vilket framhållits som ett skäl mot att utsträcka den till företag med mer än fyra arbetare, kan detta utan att äventyra lagens syfte tillgodoses på mångahanda sätt: genom dispensbestämmelser, vid anordnandet av tillsynen å lagens efterlevnad, genom att försöksvis giva lagen temporär giltighet o. s. v., spörsmål vartill jag återkommer i det följande. Beträffande särskilt det skäl för reservationens ståndpunkt, som skulle ligga däri, att i jordbruk av den ifrågavarande mellanstorleken arbetsgivarens familjemedlemmar i stor utsträckning deltoge i arbetet och skulle komma i motsättning till de lejda arbetarna, må framhållas, att denna olägenhet oundvikligt följer med varje gränsdragning av detta slag. Det förefaller för övrigt sannolikt, att familjemedlemmarnas deltagande i arbetet är i högre grad kännetecknande för företag med 1 å 2 arbetare än för dem med 3 å 4 arbetare, om vilka sistnämnda här vore fråga. Att, som i något yttrande ifrågasatts, i anledning av djurskötselns medtagande göra en snävare begränsning av lagens tillämpningsområde än som eljest skulle vara påkallat av sakliga skäl, torde icke vara lämpligt.

Beträffande trädgårdsskötseln har från arbetsgivarföreningarna inom denna näring särskilt påyrkats att lagen gjordes tillämplig å alla företag, oberoende av arbetarantalet, och från arbetarorganisationerna att lagen utsträcktes även till företag med endast två arbetare. Som skäl härför har framför allt anförts att med hänsyn till de inom trädgårdsnäringen särskilt rådande förhållandena eljest en mycket ringa del av densamma skulle falla inom lagen och dess tillämpning medföra risker för de större företagen. De sålunda anförda skälen finner jag bärande. Var gränsen rätteligen bör dragas synes tveksamt. Jag har emellertid funnit övertvägande skäl tala för att såsom påyrkats från arbetsgivarhåll lagen i princip göres tillämplig å samtliga trädgårdsföretag, sålunda jämväl å företag med endast en eller två lejda arbetare.

I *motionerna* I: 418 och II: 797 föreslogs, att lagen icke skulle vara tillämplig å andra företag — beträffande såväl jordbruk med binärningar som trädgårdsskötsel — än sådana, i vilka för arbetsgivarens räkning i regel användes flera än fyra arbetare. — I motionen II: 798 yrkades, att lagen icke skulle äga tillämpning å trädgårdsskötsel, bedriven såsom självständigt företag, för såvitt icke i rörelsen till arbete för arbetsgivarens räkning i regel användes minst två arbetare. — I motionen II: 800 hemställdes, att i 1 § första stycket 2) uttrycket »sjelvständigt företag» måtte ersättas med »affärsbetonad rörelse». Till stöd för denna hemställan anfördes, att, då trädgårdssodlingen dreves dels såsom självständig näring och dels såsom binärning till jordbruket, i båda fallen av olika omfattning, rättvisan torde kräva, att all affärsbetonad trädgårdssodling sammanfördes under samma lag.

Andra lagutskottet återgav i sitt utlåtande nr 52 (sid. 14—15), utöver de sifferuppgifter, som lämnats av de sakkunniga, följande ur 1931 års företagsräkning (statistiska meddelanden, ser. A, band IV: 10) hämtade uppgifter rörande verksamhetsgrenen »Trädgårdsodling o. d.»:

	Företag med nedanstående antal sysselsatta personer									
	0	1	2—3	4—5	6—10	11—50	51—200	201—500	över 500	Summa
Antalet företag . . .	99	953	1 942	780	329	107	9	1	—	4 220
Sysselsatta personer	—	953	4 724	3 380	2 397	1 797	734	420	—	14 405

Närmare uppgifter beträffande de i företagen sysselsatta personerna:

Egna företagare.....	3 900
Anställda företagsledare.....	219
Förvaltnings- och kommersiell personal.....	94
Tekniskt och vetenskapligt utbildad personal.....	98
Butik-, serverings- och kökspersonal.....	335
Arbetare vid produktionen.....	9 356
Maskinister, Eldare, transport-, lager-, handels- och diversearbetare.....	403
Summa	14 405

Utskottet yttrade därefter (sid. 16—17):

Beträffande frågan i vad mån lagens tillämpningsområde bör begränsas med hänsyn till företagets storlek finner utskottet anledning föreligga att gå fram med varsamhet och icke för nu ifrågakvarande arbetsområden stadga bestämmelser, vilka avvika från dem, som gälla enligt den allmänna arbetstidslagen. Tillräckliga skäl för att beträffande trädgårdsskötsel föreskriva annan reglering än den, som skall gälla för jordbruk med binäringar, hava enligt utskottets mening icke förebragts. Utskottet föreslår med hänsyn till vad sålunda anförts, att lagen skall äga tillämpning ej blott å jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilka icke drivas såsom självständiga företag, ävensom byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring, som nyss angivits, utan även å trädgårdsskötsel, bedriven såsom självständigt företag, för såvitt i rörelsen till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas flera än fyra arbetare. I vad angår jordbruket torde lagen på grund härav kunna beräknas komma att gälla vid gårdar om 50 hektar och därutöver, d. v. s. å det större jordbruket, och direkt omfatta omkring 35 procent av samtliga i jordbruket varaktigt anställda lönearbetare. I fråga om trädgårdsskötseln torde lagen bliva tillämplig å majoriteten av antalet lönearbetare, som äro varaktigt anställda.

Lagens tillkomst torde för övrigt beträffande mindre och medelstora företag i viss omfattning verka till förkortning av arbetstiden, utan att lagen utsträcker till att direkt gälla dessa företag. Enligt utskottets åsikt förefinnes nämligen anledning antaga, att införandet av en laglig arbetstidsreglering inom de större företagen kommer att indirekt hava sådan verkan på avtalen vid de mindre företagen, att arbetstiden även vid dessa i viss utsträckning kommer att anpassas efter lagens bestämmelser.

Såvitt angår lagens tillämpning å företag av viss storlek, innefattar utskottets ovan angivna förslag bifall till yrkandena i motionerna I: 418 och II: 799

men däremot avslag å yrkandena i motionerna II: 798 och II: 800. De skäl, som torde ha föranlett yrkandet i sistnämnda motion, synas sakna aktualitet vid det förhållandet, att förutsättningarna för lagens tillämplighet å trädgårdsskötsel föreslås skola bliva desamma som beträffande jordbruk med binäringar.

I den av sju ledamöter avgivna *reservationen* anfördes efter den inledning, som förut återgivits, följande:

Beträffande lagens tillämpningsområde innebär Kungl. Maj:ts förslag, att lagen skall äga tillämpning å jordbruk, vid vilka i regel användas minst tre arbetare, samt å trädgårdsskötsel för såvitt i rörelsen användes minst en arbetare. Enligt utskottets förslag skall lagen äga tillämpning beträffande jordbruket endast om i regel flera än fyra (minst fem) arbetare användas, varjämte från lagens tillämpning skall undantagas arbete som innefattar djurskötsel, och beträffande trädgårdsskötsel endast för såvitt i rörelsen i regel användas flera än fyra (minst fem) arbetare.

Med den av utskottet sålunda föreslagna begränsningen av lagens tillämpningsområde skulle lagen sannolikt icke komma att omfatta ens en fjärdedel av samtliga vid jordbruket varaktigt anställda lönearbetare. Det förhåller sig nämligen icke så, att gårdar om 50 hektar i regel sysselsätta flera än fyra arbetare. Säkert torde vara, att flertalet gårdar av denna storleksordning och till och med väsentligt större sysselsätta mindre antal arbetare än fem och följaktligen skulle komma att falla utanför lagens tillämpningsområde. Beaktar man jordegendomarnas storlek i olika delar av landet, så finner man, att en lag i överensstämmelse med utskottets förslag skulle bliva en lag endast för storgods, vissa bruksegendomar i mellersta delarna av landet och ett begränsat antal större gårdar här och där. Det kan enligt vår mening icke vara rimligt eller rättvist, att vid lagstiftning om lantarbetstiden utestänga från lagens tillämpningsområde drygt tre fjärdedelar av landets lantarbetare, vilka ju alla äro i lika behov av arbetstidens reglering. Vad som här blivit sagt beträffande tillämpningsområdet i fråga om jordbruket gäller i stort sett även beträffande trädgårdsskötseln. På flertalet trädgårdsarbetare skulle lagen icke komma att äga tillämpning.

Då vi finna en sådan begränsning av lagens tillämpningsområde, som utskottet föreslagit, ägnad att i hög grad förringa värdet av lagstiftningen, tillstyrka vi Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Departementschefen.

Såsom skäl för bestämmelsen, att lantarbetstidslagen icke skulle äga tillämpning å andra företag än sådana, i vilka till arbete för arbetsgivarens räkning i regel användas flera än fyra arbetare, anförde andra lagutskottet, att anledning föreläge att gå fram med varsamhet och icke för de arbetsområden, varom i lantarbetstidslagen vore fråga, stadga bestämmelser, vilka avveke från dem, som gällde enligt allmänna arbetstidslagen. Utskottet beräknade, att lantarbetstidslagen i den utformning utskottet tillstyrkte skulle bliva tillämplig vid gårdar om 50 hektar och därutöver samt direkt omfatta omkring 35 procent av samtliga i jordbruket varaktigt anställda lönearbetare. Anledning förefunnes därjämte att antaga, att en laglig arbetstidsreglering inom de större företagen komme att indirekt hava sådan verkan på avtalen vid de mindre företagen, att arbetstiden även vid dessa i

viss utsträckning komme att anpassas efter lagens bestämmelser. För särskild arbetstidsreglering beträffande trädgårdsskötsel hade enligt utskottets åsikt tillräckliga skäl icke förebragts.

Mot en i och för sig önskvärd formell överensstämmelse mellan allmänna arbetstidslagen och lantarbetstidslagen tala faktiska olikheter inom de båda lagarnas tillämpningsområden. Jordbruk på något under 100 tunnland äro knappast hänförliga till små företag på samma sätt som ett hantverks- eller industriföretag med högst fyra arbetare. Mellan arbetare i större och mindre jordbruksföretag föreligger social likställighet. En försiktig tillämpning av lagen, vilket framhållits som ett skäl mot att utsträcka den till mindre företag än sådana, där mer än fyra arbetare äro sysselsatta, kan väl tillgodos ses genom dispensbestämmelser m. m. För övrigt torde det för jordbrukets arbetsgivare vara av vikt ur konkurrenssynpunkt, att regleringen av arbetstiden sker — såvitt det låter sig göra — enhetligt. Att den i lagen fastställda arbetstidsregleringen kan hava sådan inverkan på avtalen vid mindre företag, att arbetstiden även vid dessa anpassas efter lagens bestämmelser, torde väl i viss utsträckning äga sin riktighet men synes mig icke kunna nämnvärt förringa de skäl, som anförts för en reglering i lag, mera omfattande än den nu gällande. En sådan reglering anser jag mig därför böra föreslå.

Undantag från lagens tillämpning beträffande visst ackordsarbete.

S a k k u n n i g b e t ä n k a n d e t.

Enligt de sakkunnigas lagförslag, som därutinnan var enhälligt, undantogs från lagens tillämpning, bland annat, »arbete som i regel utföres mot ackordseinstättning». — I nämnda förslag fanns däremot icke direkt utsagt — på sätt som stadgas under a) i den utfärdade lagen — att från lagens tillämpning skulle vara undantaget »arbete som utföres under sådana förhållanden att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över dess anordnande».

De sakkunniga anförde som motivering för nyssnämnda av dem upptagna undantagsbestämmelse:

Ackordsavtalet är en inom det egentliga jordbruket mindre använd avlöningsform. Dels är denna avlöningsform med hänsyn till dragarna i regel mindre användbar vid körningar med djurkraft, och dels är jordbruksarbetets natur sådant, att det kräver särskild omsorg, som ej låter sig väl förenas med den forcerade arbetstakt, ackordsarbete mestadels föranleder till. Ackordsarbete förekommer huvudsakligen endast beträffande tillfälliga arbetare, och mera undantagsvis i fråga om statare och andra fasta arbetare såsom vid skördearbete och dylikt. Beträffande vissa slag av arbete brukas ackordsformen allmänt, såsom vid rensning och upptagning av rotfrukter. Den brukas även vid en del andra arbeten, vilka kunna kontrolleras efter utförandet, såsom dikesgrävning och andra grundförbättringsarbeten, skogshuggning, vissa arbeten vid hö- och sädesskörden såsom höhässjning och skylning ävensom vid gödselkörning.

Att inordna inom jordbruket regelmässigt förekommande ackordsarbeten under fasta arbetstidsregler stöter på särskilda svårigheter och torde stundom vara praktiskt taget omöjligt. Värdet av ackordssystemet skulle för arbetaren väsentligt förminska, därest han icke vore i tillfälle att anpassa arbetstidens längd och förläggning efter väderleks- och temperaturförhållanden, och för arbetsgivaren måste det ofta ställa sig omöjligt att kontrollera arbetstiden. De sakkunniga hava under sådana förhållanden funnit det vara mest ändamålsenligt att från förevarande arbetstidsreglering undantaga arbeten, som utföras mot ackordsersättning.

Till förhindrande av missbruk har dock föreslagits, att undantaget endast skall avse arbete, som *i regel* utföres mot ackordsersättning. Härmed avses i första rummet arbetets art; det skall vara ett sådant arbete, som allmänt utföres å ackord, t. ex. rensning och upptagning av rotfrukter. Men uttrycket medgiver även, att ett arbete, som måhända endast på en viss ort eller en viss gård regelmässigt utföres såsom ackordsarbete, skall vara undantaget. Däremot skola mera tillfälliga ackordsöverenskommelser icke konstituera undantag.

Yttranden över sakkunnigbetänkandet.

Socialstyrelsen anförde:

Av de sakkunnigas skäl för detta undantag, som bestämt strider mot den allmänna arbetstidslagen, torde såsom bärande endast kunna anses den omständigheten, att det ofta måste ställa sig omöjligt för arbetsgivaren att kontrollera arbetstiden. Denna uppfattning är otvivelaktigt riktig, men den synes, i överensstämmelse med arbetarskyddslagen och den allmänna arbetstidslagen, allenast motivera ett undantag för arbete, som bedrivs »under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande». Från arbetarskyddssynpunkt torde arbetsbegränsningen få anses särskilt välmotiverad i fråga om ackordsarbete, som ju vanligen mer eller mindre forceras. Det föreslagna undantaget, som för övrigt knappast kan anses på tillfredsställande sätt preciserat, kan också befaras giva anledning till missbruk.

Arbetsrådet yttrade:

Det vore principiellt betänkligt att låta avlöningsformen vara avgörande för frågan om lagens tillämplighet. Dessutom komme bestämmelsen med sin vaga avfattning att inbjuda till missbruk och försvåra kontrollen av lagens efterlevnad. Arbetsrådet underskattade å andra sidan icke de svårigheter, som förelåge att på annat sätt, exempelvis genom direkt uppräknig, undantaga de särskilda arbeten, som åsyftades med bestämmelsen. Lämpligast vore måhända att i princip lägga ackordsarbeten under lagen men låta arbetsrådet meddela dispens i särskilda fall. I varje fall borde det övervägas, om skäl verkligen förelåge att låta undantaget omfatta även stattare och andra fast anställda arbetare. Därest det skulle befinnas, att behovet av undantag endast gällde arbete, som utfördes under kortare tid av tillfälligt anställd personal och mot ackordsersättning, borde stadgandet avfattas i enlighet därmed.

Uppsala läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott däremot betecknade det som en förutsättning bland andra för genomförandet av sakkunnigförslagets arbetstidsbestämmelser, att ackordsarbetet fölle utanför regleringen. Detta förvaltningsutskottets yttrande biträdades av *länsstyrelsen i Uppsala län*.

1936 års proposition; riksdagsbehandlingen.

I propositionen nr 230/1936 anförde jag beträffande nu ifrågavarande undantagsbestämmelse (sid. 70):

Undantaget beträffande arbete, som i regel utföres mot ackordsersättning, saknar direkt motsvarighet i allmänna arbetstidslagen. Mot förslaget i denna del har från vissa myndigheters sida anförts, att det vore principiellt betänkligt att — i motsats till vad som gällde enligt allmänna arbetstidslagen — låta avlöningsformen avgöra frågan om lagens tillämpning, ävensom att för förslaget talade ett enda skäl, nämligen svårigheten för arbetsgivaren att beträffande dylika arbeten kontrollera arbetstiden, vilket skäl emellertid icke borde föranleda annat undantag än beträffande sådant arbete som arbetsgivaren icke kunde åläggas att kontrollera. Det har vidare framhållits, att missbruk kunde befaras, om undantagsbestämmelsen gäves den föreslagna formen, samt att undantaget i varje fall icke kunde få omfatta statare och andra fast anställda arbetare. — Vad sålunda anförts synes mig utgöra välgående skäl för att icke upptaga bestämmelsen i oförändrad form. Däremot torde risk för missbruk knappast föreligga, därest ifrågavarande undantag utbytes mot dels ett undantag, efter mönster av allmänna arbetstidslagen, för arbete, som utföres under sådana förhållanden att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över dess utförande, och dels ett undantag för sådant ackordsarbete av vissa oftare förekommande slag, som utföres av andra än företagens fast anställda arbetare. I den senare undantagsbestämmelsen torde därvid böra innefattas arbete med skötsel och upptagning av rotfrukter, dikning och skogsarbete. Möjligen andra förekommande fall, vilka böra därmed jämnställas, torde kunna vinna beaktande dispensvägen.

Propositionens lagförslag innehöll i anslutning härtill ett undantag under a) av samma lydelse som motsvarande undantag i den utfärdade lagen samt ett undantag under b) så lydande: »arbete med skötsel och upptagning av rotfrukter, dikning samt skogsarbete, i den mån dessa arbeten utföras mot ackordsersättning av arbetare som icke är fast anställd i rörelsen».

I motionerna I: 418 och II: 797 yrkades, att orden »av arbetare som icke är fast anställd i rörelsen» måtte utgå ur lagtexten. Till stöd därför anfördes:

Det synes vara olämpligt att göra lagen tillämplig på arbeten, som utföras mot ackordsersättning av fast anställda arbetare. Härigenom skulle nämligen lagen komma att gälla för skogsarbetarna vid de skogsbruk, som drivas i samband med jordbruk, vilka arbetare i stor utsträckning kunna betrakta sig såsom fast anställda. En sådan utvidgning av lagen skulle ofelbart föranleda att de nämnda skogsarbetarnas anställningsform ändrades, vilket givetvis icke skulle vara till deras förmån. Om lagen genomfördes med den föreslagna bestämmelsen, som här påtalats, i oförändrad form, skulle ett stort antal skogsarbetare tillfogas en direkt skada.

Andra lagutskottet yttrade (sid. 23):

Med hänsyn därtill att det stöter på särskilda svårigheter och understundom även praktiska omöjligheter att inordna ackordsarbete, som regelmässigt förekommer inom jordbruket — avseende skötsel och upptagning av rotfrukter, dikning samt skogsarbete — under fasta arbetstidsregler, finner utskottet i likhet med departementschefen, att undantag från tillämpningen av förevarande lag bör göras för sådant arbete. Skäl hava emellertid icke anförts, som enligt utskottets åsikt motivera den i departementschefens förslag

gjorda inskränkningen, vilken innefattas däri, att undantaget föreslagits tillämpligt allenast beträffande arbetare, som icke är fast anställd i rörelsen. Med hänsyn härtill får utskottet tillstyrka den lydelse av undantaget under b), som föreslagits i motionerna I: 418 och II: 797.

Beträffande undantaget under a) har utskottet intet att erinra.

I *reservationen* (av sju ledamöter) yrkades bifall till propositionen.

Riksdagen godkände utskottets förslag.

Departementschefen.

Vad angår skötsel och upptagning av rotfrukter mot ackordsersättning ifrågasätter jag icke någon ändring i gällande lag. Beträffande däremot dikning och skogsarbete, som utföras på ackord, synas mig skäl icke föreligga att låta undantaget därutinnan gälla annat arbete än sådant, vilket utföres av arbetare, som icke är fast anställd i rörelsen. Härutöver har jag, med avvikelse från 1936 års förslag, funnit även mjölkning mot ackordsersättning böra undantagas. Till vad jag i denna del i det föregående anfört, vill jag tillfoga, att det torde vara av betydelse för arbetare, icke minst för statare och andra fast anställda, vilkas familjemedlemmar åtagit sig sådant arbete, att vid behov kunna bistå dem vid dess utförande.

3 §.

I första stycket av lagens 3 § stadgas, att det åligger arbetsrådet att på begäran av domstol, allmän åklagare, yrkesinspektör eller den, vars rätt därav beröres, avgöra, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen äger tillämpning, huruvida viss arbetstagare är att enligt lagen räkna såsom arbetare eller huruvida arbetare, som sysselsättes med djurskötsel, skall, jämlikt vad i 1 § första stycket under 1) stadgas, inräknas i det antal arbetare, som där sägs.

S a k k u n n i g b e t ä n k a n d e t.

Majoriteten av de sakkunniga (herrar Jeppsson, Löfvander och Carell) föreslago en lydelse av 3 § första stycket, i sak fullständigt överensstämmande med motsvarande stadgande i gällande lag.

I de fall, som omnämndes i detta stycke, skulle arbetsrådet med rättsligt bindande verkan träffa avgörande i fråga om lagens tillämpning.

I *reservation* av herrar Andersson och Johansson funnos — i konsekvens med deras ståndpunkt, enligt vilken djurskötsel fölle under lagens tillämpning — i 3 § första stycket såsom föremål för arbetsrådets avgörande icke upptagna frågor huruvida arbetare, som sysselsattes med djurskötsel, skulle inräknas bland ett företags arbetare vid avgörande, om lagen ägde tillämpning å företaget.

1936 års proposition; riksdagsbehandlingen.

I *propositionen nr 230/1936* anförde jag beträffande förevarande paragraf (sid. 74):

Då departementsförslaget inbegriper djurskötsel under lagens tillämpning, har däri icke upptagits majoritetsförslagets stadgande om skyldighet för ar-

betsrådet att avgöra, om djurskötare skulle inräknas i arbetarantalet. I majoritetsförslaget hava därjämte ändringar vidtagits varigenom detsamma i formellt hänseende bringas till närmare överensstämmelse med allmänna arbetstidslagen.

I *motionerna* I: 418 och II: 797 föreslogs den ändring i propositionens lagförslag, att i första stycket skulle införas det av majoriteten bland de sakkunniga föreslagna stadgandet om skyldighet för arbetsrådet att avgöra, i vad mån djurskötare skulle inräknas i arbetarantalet.

Andra lagutskottet anförde (sid. 27):

Enligt utskottets förslag skall arbete med djurskötsel undantagas från lagens tillämpning. Vid beräkning enligt 1 § första stycket av det antal arbetare, som användes i rörelsen till arbete för arbetsgivarens räkning, skall emellertid inräknas även arbetare, som utslutande eller huvudsakligen användes till arbete med djurskötsel. Utskottets ståndpunkt härutinnan föranleder därtill, att i 3 § bör införas ett stadgande av det innehåll, som föreslagits i *motionerna* I: 418 och II: 797.

I *reservationen* (av sju ledamöter) yrkades bifall till propositionen.

Riksdagen godkände utskottets förslag.

Departementschefen.

Enligt det lagförslag, som nu framlägges, skall djurskötsel inbegripas under lagens tillämpning. I konsekvens härmed har i förslaget icke upptagits den av gällande lags motsatta ståndpunkt därutinnan föränledda bestämmelsen, att arbetsrådet skall hava att avgöra, om vid bestämmandet av antalet i en rörelse sysselsatta arbetare djurskötare skall inräknas däri.

4 §.

I 1 mom. av denna paragraf, vilken jämte 5 § handlar om ordinarie arbetstid, stadgas, att arbetsgivare icke får använda arbetare i arbete, som avses i 1 § under 1) [jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, samt byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring som nyss nämnts], under längre tid, raster oräknade, än 10 timmar för dygn samt vissa timmar för vecka, som framgår av följande tabell. Till jämförelse angivas motsvarande siffror ur propositionen nr 230/1936.

	Timmar per vecka	
	lagen	prop. nr 230/1936
Om veckans första söckendag infaller i		
januari, februari, december	46	41
mars, oktober, november	51	46
april—september	56	54

Beträffande högst tolv veckor under tiden april—september får veckoarbetstiden dock utsträckas till 58 timmar.

Enligt 2 mom. i 4 § får arbetsgivare icke använda arbetare till arbete, som avses i 1 § under 2) [trädgårdsskötsel, bedriven såsom självständigt företag] under längre tid, raster oräknade, än för dygn 10 timmar samt för två vec-

kor i följd 106 timmar eller ock vad angår veckor, vilkas första söckendag infaller under tiden april—september, 112 timmar, därest arbetstiden under året i övrigt begränsas till högst 100 timmar för två veckor i följd.

Departementschefen.

I det följande ämnar jag inledningsvis behandla principerna för en arbetstidsreglering inom jordbruket samt därefter de ändringar av gällande lag, vilka jag avser att föreslå. Därvid komma de spörsmål, i fråga om vilka ändring icke ifrågasättes, att beröras endast i den mån det ur sammanhågets synpunkt är nödvändigt.

Principerna för en arbetstidsreglering inom jordbruket.

S a k k u n n i g b e t ä n k a n d e t.

De sakkunnigas majoritet (herrar Jeppsson, Löfvander och Carell) anförde, bland annat:

Arbetstidens reglerande inom jordbruket efter principen om 8 timmars arbetsdag hade från arbetarhåll brukat framställas som ett önskemål.

Internationellt erkänd som rättesnöre för socialpolitiskt reformarbete hade principen blivit genom fredsfördraget i Versailles, i vars första del, omfattande nationernas förbunds akt, de fördragsslutande parterna bland annat förklara, att de skola bemöda sig att åvägbringa och upprätthålla rättvisa och människovärdiga arbetsvillkor, och att de i detta syfte skola upprätta och vidmakthålla nödiga internationella organ.

Principen om 8 timmars arbetsdag kunde givas olika innebörd, antingen så att arbetstiden begränsades till 8 timmar om dygnet eller i genomsnitt för viss tidrymd detta värde, eller ock ansåges 8 timmar vara ett normalvärde på arbetsdagens längd, vilket, beroende på arbetets art, finge över- eller underskridas, så att reell överensstämmelse ernåddes mellan arbeten av olika slag. Principens uppkomst och utveckling syntes de sakkunniga giva stöd för riktigheten av den sistnämnda meningen. Jämväl 8-timmarsdagens i förbundsakten angivna syfte att tjäna förverkligandet av social rättvisa samt främja lönearbetarens fysiska, moraliska och intellektuella välbefinnande förverkligades enligt de sakkunnigas mening bäst genom att visst utrymme för differentiering gäves så att hänsyn toges till arbetets art och så att i olika grad ansträngande eller hälsofarliga arter av arbete icke likställdes i arbetstids-hänseende. En differentiering bleve särskilt aktuell vid reglering av arbetstiden inom jordbruket, vars arbetsförhållanden i många hänseenden skilde sig från det industriella arbetet.

Principen om 8 timmars arbetsdag synes oss böra givas den innebörden, att arbetstiden i normalt industriellt arbete, d. v. s. arbete som i regel bedrives inomhus med tillhjälp av mekaniska anordningar, drivna av maskinell kraft, må uppgå till högst 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan, samt att arbetstiden för arbeten, som vid jämförelse med normalt industriellt arbete äro mer eller mindre ansträngande eller hälsofarliga, må — inom ramen av den arbetstid, som socialt sett kan anses skälig — anpassas så, att reell likställighet mellan arbetena i möjligaste mån ernås.

Därest arbetstiden inom jordbruket och därmed jämställda arbetsområden ordnas på sätt de sakkunniga föreslå, hålla de sakkunniga före, att praktisk motsvarighet i arbetstidshänseende ernås mellan dessa arbetsområden och de näringar, som hemfalla under allmänna arbetstidslagen, eller m. a. o. att 8-timmarsprincipen kommit i tillämpning även såvitt angår arbetstiden inom jordbruket och dess binäringar.

Av sådana för jordbruket speciella förhållanden, som enligt de sakkunnigas mening föranledde, att en arbetstidsreglering inom denna näring borde gestaltas annorlunda än inom industrien, framhöllo de sakkunniga till en början följande omständigheter, vilka för ernående av reell likställighet i arbetstidshänseende med industriella arbeten motiverade en något längre genomsnittlig dygnsarbetstid än 8 timmar.

Arbetet utföres här i regel i det fria, och det är härigenom hälsosammare och mera omväxlande än arbetet vid en maskin inne i en fabrik. Det nyttiga arbetet per tidsenhet blir i lantbruket med nödvändighet jämförelsevis litet. I en fabrik är det året igenom den utan avbrott gående maskinen, som bestämmer arbetstakten, det hela fungerar perfekt, störningarna äro få, arbetsplatsen koncentrerad och arbetet noga övervakat. I jordbruket åter äro störningarna många. Ofta försvåras eller hindras arbetet av ogynnsamma väderleksförhållanden, dragdjurens vilopausar inverka på arbetets gång, åtskillig tid åtgår för förflyttning till och från den egentliga arbetsplatsen och för iordningställande av redskap före eller efter det egentliga arbetet. Ett annat förhållande, som i sin mån motiverar en något längre tillmätt arbetstid för lantbrukets arbetare än för industriens, är, att lantarbetaren i regel är boende på den gård, där han är anställd. Han behöver för den skull icke — såsom merendels industriarbetaren — sätta bort något av sin fritid för att förflytta sig till och från arbetsplatsen.

Även bortsett från omständigheter av nu nämnt slag vore emellertid förhållandena inom jordbruket sådana, att en på samma sätt som inom industrien utmätt och indelad arbetstid icke vore lämplig för jordbruket. De sakkunniga anförde härom:

Vad som framför allt inverkar på lantarbetarens arbetstid är jordbrukets beroende av årstid och väderlek. Ju kortare vegetationstiden är och ju ogynnsammare väderleksförhållandena gestalta sig, desto intensivare måste arbetet sättas in, för att jorden skall kunna avvinnas den avkastning, som är ändamålet med dess brukande. På arbetstiden inom jordbruket inverkar också i hög grad dess beroende av djurkraft. Om också maskinkraften mer och mer kunnat tagas i jordbrukets tjänst, kan den dock aldrig där tillnärmelsevis komma till samma arbetsbesparande användning som inom industrien. Effekten hos en maskin kan genom fortgående förbättringar stegas och en maskin kan arbeta utan uppehåll. Djurkraftens arbetsförmåga åter är en gång för alla mer eller mindre given, dragaren behöver avsevärd tid för vila och binder, i långt högre grad än maskinen, mänsklig arbetskraft för tillsyn och vård. Inom industrien kan människan genom organisation och tekniska hjälpmedel snart sagt göra sig till herre över arbetstiden, inom jordbruket åter sätter naturen en gräns för den möjliga arbetstidsförkortningen, en gräns som icke med än så planmässiga åtgärder kan ändras. Det är under sådana förhållanden uppenbart, att en arbetstidsbegränsning på jordbrukets område är ett betydligt svårare problem än en begränsning av arbetstiden inom industrien. Kan inom industrien ett jämförelsevis stelt och snävt arbetstidsschema komma till användning, är detta icke möjligt för jordbrukets del. Totalarbetstiden måste här utmätas rundligare än inom industrien och tidsschemat måste göras mera smidigt. Ett smidigt arbetstidsschema för jordbruket nödvändiggöres också av skiftande klimatiska förhållanden och jordbrukens växlande karaktär. Medan vegetationstiden på skånska slättbygden når en längd av omkring 250 dagar, håller den sig inom mellersta Sverige omkring 210 dagar och stannar i övre Norrland vid 150 dagar. Jordmånen växlar också avsevärt inom landet.

Till belysande särskilt av den inverkan störningar och andra avbrott utöva på förhållandet mellan arbetstid och arbetseffekt inom jordbruket anförde de sakkunniga *resultaten av vissa tidsstudier* vid Alnarp, Ultuna, Uddeholm och Munkagård under vegetationsperioderna 1925—1928 (återgivna i tabellform i de sakkunnigas betänkande sid. 56). Ifrågavarande undersökningar omfattade olika former av brukning, skördearbeten och transporter, tillsammans 19 arbetsformer, och avsågo bland annat förhållandet mellan å ena sidan den effektiva arbetstiden — varmed avsåges arbetstid utom förberedelsearbeten, uttryckning o. d., nödvändiga avbrott för påfyllning o. d., vilopauser och störningar — samt å andra sidan nettoarbetstiden, d. v. s. tiden från arbetets början till dess slut efter avdrag för måltidsraster. Resultatet utvisade, att den effektiva arbetstiden i procent av nettoarbetstiden varierade för de undersökta arbetsformerna i stort sett mellan 55 och 85 och i genomsnitt uppgick till närmare 70 procent. Av återstoden utgjorde cirka 12 procent förberedelse tid, medan för arbetet nödvändiga avbrott, pauser under arbetet samt störningar upptogo 17 procent av nettoarbetstiden.

De sakkunnigas majoritet föreslog en arbetstidsreglering, enligt vilken den ordinarie arbetstiden, raster ej inräknade, för olika tidsperioder begränsades till visst antal timmar, nämligen för en vecka 46—59 timmar för olika arbetsområden och årstider samt för ett dygn 10 timmar. Därjämte föreslogs ett årsmaximum av 2,600 timmar. Veckoarbetstidens anknötning till årstider föreslogs så anordnad, att arbetstiden beträffande jordbruk med binärningar och byggnadsarbete skulle utgöra för vecka, vars första söckendag infölle i december—februari 46 timmar, i mars, oktober eller november 51 timmar samt i april—september 56 timmar eller under högst tolv veckor, då så erfordrades för sådd med tillhörande för- och efterbrukning eller för bärgning av hö eller mogen spannmålsgröda, 59 timmar. Veckoarbetstiden för trädgårdsskötseln föreslogs alternativt till antingen 53 timmar under hela året eller 50 timmar för oktober—mars och 56 timmar för april—september.

I *reservation* (av herrar Andersson och Johansson) föreslogs, att arbetstiden för vecka enligt samma uppdelning på årstider som i majoritetsförslaget skulle utgöra 41, 46 och 54 timmar inom jordbruk och byggnadsarbete samt inom trädgårdsskötsel alternativt 48 timmar hela året eller 43 å 53 timmar under respektive vinter- och sommarhalvåret. Särskild arbetstidsreglering föreslogs för arbetare, som vore anställda uteslutande som kreaturskötare, nämligen 56 timmar för vecka och 8 timmar för dygn (2,640 timmar för år).

Reservanterna anförde, att den ifrågasatta regleringen måste, för att få något egentligt värde för arbetaren, innebära likställighet med industriens arbetare. Reservanterna yttrade härom:

Enligt vår mening erbjuder majoritetens förslag icke sådan likställighet. Skillnaden mellan majoritetens förslag och allmänna arbetstidslagen i fråga om den arbetstid, som kan uttagas under loppet av ett år, är sålunda enligt vår mening alltför stor. Därtill kommer den oregelbundenhet, som vidlåder den för lantarbetarna föreslagna dygns- och veckoarbetstiden. Att för lantarbetarnas del helt och hållet upphäva denna oregelbundenhet lär, såvitt

angår egentliga jordbruksarbetare och trädgårdsarbetare, även enligt vår mening icke kunna ske, men en längre gående utjämning än den av majoriteten föreslagna torde i allt fall vara möjlig att åstadkomma, och vad årsarbetstiden beträffar synes full likställighet kunna uppnås mellan den industriella arbetstiden och arbetstiden för egentliga jordbruksarbetare och trädgårdsskötselns arbetare.

Vad kreatursskötseln angår gäller för dess del det särskilda förhållandet, att arbetet ingen dag kan avbrytas utan måste pågå varje dag året igenom, oberoende av infallande sön- och helgdagar. Detta förhållande måste med nödvändighet medföra en i förhållande till övriga arbetares arbetstid något förlängd årsarbetstid. Strävandet att ernå likställighet med andra arbetares arbetstid får därför i detta fall inriktas på dygns- och veckoarbetstiden.

Yttranden över sakkunnigbetänkandet.

I åtskilliga yttranden, särskilt från *hushållningssällskapen*, underströkos de skäl, som sakkunnigmajoriteten anfört för att arbetstidsregleringen borde gestaltas annorlunda inom jordbruket än inom industrien. Därvid pekades framför allt på jordbruksarbetets mindre hälsofarlighet och mindre andel effektivt arbete i jämförelse med industriarbetet.

I detta sammanhang må med avseende å principerna för regleringens anordning endast anföras följande ur *socialstyrelsens* yttrande. Styrelsen återgav till en början vissa uppgifter från en av styrelsen år 1925 framlagd statistisk undersökning rörande allmänna arbetstidslagets verkningar, efter vars verkställande enligt styrelsens mening inga förändringar av större omfattning och betydelse inträffat på området. Härefter framhöll styrelsen i huvudsak följande.

Undersökningen utvisade, att av de cirka 1.2 miljoner arbetare inom jordbruk, industri och hantverk, handel och samfärdsel samt husligt arbete, som torde finnas inom vårt land, omkring hälften ansåges hava en arbetsvecka av 48 timmar eller mindre. Den återstående gruppen finge sin prägel genom jordbruksbefolkningen, vilken torde omfatta inemot hälften av totalbefolkningen och en föga mindre del av löntagarna. Den gräns, som sålunda i arbetstidsavseende befunnits gå mellan å ena sidan jordbruksnäringen, tagen i vidaste bemärkelse, och å den andra de industriella yrkena, vore dock enligt utredningen ingalunda fast, utan stadd i ständig förskjutning beträffande olika orter och yrkesgrupper. Härvid försigginge en brottning mellan tvenne principer i fråga om arbetstidens längd och kanske än mer i fråga om dess fördelning, av vilka den ena sökte sitt berättigande i industriarbetets jämna, maskinmässiga gång, medan den andra bottnade i jordbruksarbetets oregelbundenhet och nära beroende av väder och vind samt av årstidernas växling. I utredningen konstaterades, att den industriella arbetstiden, särskilt i närheten av städer och industrisambällen, haft inflytande på tiderna för lantarbetet, men att dessa i sin tur återverkat på åtskilliga till jordbruket knutna hantverk och industriella arbeten, bl. a. byggnadsarbete för lantbrukets behov.

Att ett mera schematiskt överförande på jordbrukets område av den industriella normalarbetsdagen skulle medföra vanskligheter torde få anses ligga i öppen dag med hänsyn till lantbrukets speciella, av naturförhållanden o. dyl. betingade arbetsvillkor. Detta förbisåges ej heller av de båda reservanter, herrar Andersson och Johansson, vilka i princip yrkat likställighet mellan arbetstiden för egentliga jordbruksarbetare (jämte trädgårdsarbetare) och den industriella arbetstiden. När de sakkunnigas majoritet

avböjde detta förslag, motiverades detta ställningstagande icke allenast med de svårigheter en så betydande arbetstidsförkortning skulle medföra för jordbruksdriften, utan även med det genom jordbruksekonomiska undersökningar bestyrkta faktum, att inom jordbruket störningar och andra avbrott i arbetet utövade en betydande inverkan på förhållandet mellan arbetstid och arbetseffekt, på sätt av de sakkunniga återgivna resultatet från tidsstudier utvisade. Av dessa skäl kunde socialstyrelsen i fråga om ordinarie arbetstidens längd — liksom även beträffande förändrad arbetstid, övertid m. m. — ansluta sig till sakkunnigmajoritetens mening.

Till de sakkunnigas uppgifter om resultatet av vissa tidsstudier anmärktes av *svenska lantarbetsgivarnes centralförening*, att ifrågavarande undersökning företagits vid egendomar, där driften vore rationaliserad och övervakningen av arbetet tillfredsställande, samt att procentsiffrorna sannolikt blivit väsentligt lägre, om undersökningen skett å egendomar ur olika storleksgrupper och med mer eller mindre effektiv kontroll och dugande arbetsledning.

I motsats till nu nämnda yttranden biträdades den princip om full likställighet mellan industriens och jordbrukets arbetstidsregleringar med avseende å arbetstiden för år, som uttalats i herrar Anderssons och Johanssons reservation — liksom i huvudsak reservationen i övrigt — av *en reservant i socialstyrelsen*, t. f. byråchefen Hagman, och *två reservanter i arbetsrådet*, herrar Holmström och Bergman, samt av *landsorganisationen och svenska lantarbetareförbundet*.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län framhöll, att vad reservanterna anfört beträffande lagens detaljer syntes böra komma under närmare övervägande.

1936 års proposition; riksdagsbehandlingen.

I förevarande sammanhang må återgivas vad jag i *propositionen nr 230/1936* i den allmänna motiveringen till det då framlagda lagförslaget anförde, bland annat, under rubriken »Frågan om arbetstidsreglering för jordbruket och närliggande arbetsområden». Jag yttrade därvid (sid. 36—37):

Vad angår spørsmålet om lagstiftningens ekonomiska konsekvenser har från åtskilliga håll anförts att arbetstidsregleringen skulle medföra en ökning av produktionskostnaderna, som jordbruket icke alls eller icke utan ytterligare stödåtgärder eller eljest förbättrade produktionsvillkor kunde bära. Det har även antytts, att en lagstiftning, som pålade jordbruket nya ekonomiska bördor, stode i strid med det system av stödåtgärder, som efter hand genomförts till jordbrukets hjälp. Vad sistnämnda motsättning angår är densamma endast skenbar. Då ett statligt stöd för jordbruksnäringen genomföres av den omfattning, som i vårt land skett, är det en angelägenhet av största vikt i enlighet med stödåtgärdernas eget syfte, att förmånerna av desamma komma olika grupper inom jordbruksbefolkningen till godo. Lika visst som dessa stödåtgärder innebära ett försök att utjämna ett allmänt ekonomiskt motsatsförhållande mellan jordbruksbefolkningen och befolkningen i övrigt, lika naturligt bör det vara, att i denna utjämningssträvan ingår ett försök att minska motsatsförhållandet mellan jordbrukets och industriens arbetare i fråga om arbetslidens längd.

Med det nu sagda är även till en del besvarad frågan om jordbrukets förmåga att ekonomiskt bära bördan av regleringens genomförande. Då jordbrukets ekonomiska villkor sedan lång tid tillbaka äro föremål för statsmak-

ternas uppmärksamhet och omsorgen om jordbruksnäringens ekonomi varit bestämmande för stödåtgärdernas omfattning och varaktighet, lärer det icke behöva befaras att icke statsmakterna även i framtiden skola taga erforderlig hänsyn till jordbruksnäringens ekonomiska möjligheter. Av väsentlig betydelse i detta sammanhang är emellertid frågan om den utsträckning, i vilken den befarade ökningen av produktionskostnaderna kan utjämnas genom förbättrad arbetsorganisation och ordinär teknisk rationalisering. De sakkunnigas åsikt att på denna väg de olägenheter för produktionen, som kunde bli en följd av deras förslag, skulle kunna helt elimineras, har visserligen blivit motsagd, men de endast allmänt hållna motskäl som framlagts, hänvisande till jordbrukets svårigheter under de sist förflutna åren, torde i allt väsentligt sakna bärkraft i och med stödåtgärdernas tilltagande effektivitet och den allmänna konjunkturåterhämtningens framsteg. Som av det följande framgår kommer jag att föreslå en för lantarbetarna förmånligare och enligt min mening rättvisare reglering av arbetstiden än vad sakkunnigmajoriteten tillstyrkt. Ehuru dessa jämkningar i sakkunnigmajoritetens förslag äro av synnerlig vikt för lantarbetarna, torde de dock icke vara av den betydelse för jordbrukets ekonomi, att de föranleda någon väsentlig förändring i de uttalanden, som ovan gjorts. I detta sammanhang önskar jag särskilt understryka de fördelar för jordbruksnäringen själv som en ur arbetstagsarsynpunkt ej alltför otillfredsställande arbetstidsreglering innebär. Sålunda torde den brist på arbetskraft som i vissa fall förefunnits inom jordbruket just varit föranledd av frånvaron av en dylik reglering. Kommer en sådan till stånd blir därav en ytterligare följd att jordbrukets möjligheter att undfå och behålla dugliga arbetskrafter ökas, en omständighet som för jordbruket torde vara av synnerlig vikt. Såväl härigenom som genom det av erfarenheten bekräftade faktum att, där arbetstiden varit oskäligt lång, dess förkortande medfört ökade arbetsprestationer per tidsenhet, torde möjligheter finnas för en mera effektivt utnyttjad arbetstid.

Jag framhöll vidare, att, då någon nämnvärd ökning av jordbrukets behov av arbetskraft icke torde bli en följd av den utav mig förordade arbetstidsregleringen, jag saknade anledning att närmare ingå på vad i vissa yttranden anförts om att reformen skulle föranleda ökat bostadsbehov för jordbruket. Jag framhöll emellertid en omständighet av vikt i ifrågavarande sammanhang, nämligen den, att vissa vidtagna undersökningar beträffande jordbruket tydde på en åtminstone dittills fortgående minskning av dess arbetsgrupper. Slutligen anförde jag, att vad som sålunda yttrats om jordbruket och dess binärningar i huvudsak torde äga tillämpning jämväl å de arbetsområden i övrigt, som omfattades av den utav mig föreslagna arbetstidsregleringen.

Under rubriken »Principerna för en arbetstidsreglering inom jordbruket» anförde jag i 1936 års proposition (sid. 65):

Det föreliggande lagförslaget utgör ett försök till utjämnande av den olikhet i avseende å arbetsvillkor som består mellan jordbruksbefolkningen och övriga folkgrupper. Det har för mig vid ståndpunktstagande till förslaget stått klart, att om reformens nämnda huvudsyfte verkligen skulle uppnås, principiell likställighet i fråga om arbetstiden mellan jordbrukets och industriens arbetare måste genomföras. Denna ståndpunkt överensstämmer med de sakkunnigas såtillvida som dessa enligt sin motivering eftersträvat en i möjligaste mån reell likställighet av detta slag. Då emellertid de sakkunniga till förverkligande av detta syfte föreslagit en genomsnittlig arbets-

tid för jordbruket, som betydligt överstiger industriens, lär berörda syfte i varje fall knappast framstå klart för de arbetare, vilka genom reformen skulle beredas social rättvisa, eller för de arbetare och arbetssökande, vilkas uppskattning av jordbruksarbetet det gällde att påverka i gynnsam riktning. Även fränsett dessa ingalunda oviktiga psykologiska faktorer kan jag emellertid icke dela de sakkunnigas åsikt, att deras förslag skulle innebära reell likställighet på den grund att jordbruksarbetet till följd av ringare hälsofarlighet, mindre pressande beskaffenhet och lägre procent effektivt arbete under en viss tid praktiskt motsvarade industriellt arbete under en något kortare tid. Vad särskilt angår principen, att arbetstidsregleringens mått borde bestämmas med hänsyn till arbetets olika grad av intensitet och effektivitet, kan till en början vad de sakkunniga anfört icke anses giva vid handen, att denna princip godtagits i eller ens vore väl förenlig med hittillsvarande svensk arbetstidslagstiftning. Framför allt måste emellertid mot densamma anmärkas, att därmed arbetstidsregleringens syften endast ofullständigt och otillfredsställande fullföljas. De psykologiska faktorerna hava redan berörts. Ett annat viktigt ändamål med regleringen, som likaledes med tillämpning av denna princip bortskymmes, är syftet att garantera och reglera en ur sociala och kulturella synpunkter önskvärd fritid; värdet av fritiden röner tydligen endast i mindre mån inverkan av arbetets större eller mindre intensitet och effektivitet. Slutligen bör i detta sammanhang framhållas, att en princip av dylikt innehåll konsekvent tillämpad skulle föra mycket långt inom arbetstidslagstiftningens område. För dess genomförande, om också blott i form av en differentiering mellan nu ifrågavarande arbetsområden å ena och allmänna arbetstidslagens i detta hänseende skiftande tillämpningsområde å andra sidan, torde i varje fall erfordras en betydligt fullständigare utredning i detta särskilda hänseende än de sakkunniga förebragt.

En godtagbar likställighet synes däremot kunna genomföras på grundval av herrar Anderssons och Johanssons reservation, till vilken jag därför i princip vill ansluta mig. Till frågorna om likställighetens genomförande i detalj återkommer jag i specialmotiveringen.

I *motionerna* I: 418 och II: 797 gavs i huvudsak anslutning till de av de sakkunnigas majoritet föreslagna dygns- och veckoarbetstiderna.

Andra lagutskottet anförde under rubriken »Frågan om arbetstidsreglering för jordbruket och närliggande arbetsområden», bland annat (sid. 10—11):

De särskilda förhållanden, som äro rådande i främsta rummet vid jordbruket men i viss mån även vid trädgårdsskötseln, göra det nödvändigt, att den reglering, som skall gälla på nämnda arbetsområden, avväges i åtskilliga hänseenden annorlunda än den, som gäller enligt 1930 års allmänna arbetstidslag. Den arbetstidsreglering, som skall fastställas för nu ifrågavarande yrkesgrenar, bör enligt utskottets mening vara sådan, att å ena sidan bestämmelser givas i fråga om arbetstiden, vilka med hänsyn till de olika arbetenas art och beskaffenhet äro jämförbara med de stadganden därutinnan, som gälla för arbetare, vilkas arbetsförhållanden äro reglerade av 1930 års lag, samt att å andra sidan jordbruket och trädgårdsskötseln beredas möjlighet att ekonomiskt bära den förändring av arbetsförhållandena, som genomföres.

Samtidigt som utskottet sålunda tillstyrker, att en reglering av arbetstiden på förevarande arbetsområden nu bringas till stånd, kommer utskottet emellertid att föreslå vissa avvikelser från det förslag till lag i ämnet, som framlagts i propositionen. Dessa avvikelser äro enligt utskottets åsikt nödvändiga för att den lagstiftning, varom nu är fråga, skall under skäligen hänsyns-

tagande till jordbrukets och trädgårdsskötselns särskilda förhållanden innefatta en rättvis avvägning i jämförelse med gällande arbetstidslagstiftning på andra arbetsområden samt icke verka över hövan ekonomiskt betungande.

Emellertid torde, även om i propositionens lagförslag de förändringar genomföres, vilka utskottet föreslår, en ökning av jordbrukets och trädgårdsskötselns produktionskostnader komma att äga rum. När det vid årets riksdag var fråga om att minska arbetstiden för industriens arbetare från 48 till 40 timmar i veckan, anfördes i internationella arbetsorganisationens förslag till konvention i ämnet, att principen om fyrtiotimmarsveckan skulle tillämpas på sådant sätt, att den icke medförde sänkning av arbetarnas levnadsnivå. Föredragande departementschefen gav då sin anslutning till denna ståndpunkt. Det bör icke heller beträffande de arbetare, som nu förevarande lagstiftning avser, få ifrågakomma, att en förkortning av arbetstiden förorsakar en sänkning av arbetarnas levnadsstandard, och det är därför nödvändigt, att statsmakterna tillse, att en mot höjningen av produktionskostnaderna någorlunda svarande höjning av prisnivån för jordbrukets produkter kommer till stånd.

Under rubriken »Principerna för en arbetstidsreglering inom jordbruket» yttrade utskottet (sid. 18—19):

Såväl de sakkunnigas majoritet som minoriteten inom de sakkunniga och departementschefen hava gjort gällande, att av dem framlagda förslag beträffande arbetstidens längd utgöra försök till utjämning av den olikhet med avseende å arbetsvillkoren, som består mellan jordbruksbefolkningen och övriga folkgrupper. Enligt det i propositionen framlagda förslaget, som utformats i huvudsaklig överensstämmelse med minoritetens bland de sakkunniga uppfattning, uppnås en sådan utjämning därigenom, att en arbetstid föreskrives i lagen, som i stort sett överensstämmer med den arbetstid, som gäller inom industrien.

Utskottet anser däremot, att för ernående av en reell likställighet mellan industrien, å ena, samt jordbruket och därmed jämställda arbetsområden, å andra sidan, erfordras, att för arbetet inom sistnämnda arbetsområden med dess mindre hälsofarlighet och mindre del effektivt arbete i jämförelse med industriarbetet bestämmes en något längre arbetstid än den, som föreskrivits inom industrien. En lämplig avvägning härutinnan finner utskottet hava verkställts av de sakkunnigas majoritet, vilkas förslag framlagts i motionerna I: 418 och II: 797. Till de yrkanden beträffande förevarande spörsmål, som framställts i nämnda motioner, får utskottet därför ansluta sig.

Detaljbestämmelser.

S a k k u n n i g b e t ä n k a n d e t.

Redogörelse för majoritetens inom de sakkunniga och reservanternas förslag har lämnats i det föregående.

Vid utformningen av reglerna om veckoarbetstidens längd hade *de sakkunnigas majoritet* (herrar Jeppsson, Löfvander och Carell) haft såsom särskilt ögonmärke, att förutsättningar borde skapas för förkortad arbetstid på lördagar. Då lagförslaget överhuvud taget icke innehölle bestämmelser om arbetstidens förläggning under dygnet, hade de sakkunniga icke ansett sig böra lösa frågan om arbetstidens förkortning genom föreskrift om att arbetstiden på lördagar skulle vara avslutad ett visst klockslag. I stället hade veckoarbetstiderna avvägts så, att en i praktiken lämplig uppdelning av veckoarbets-

tiden borde leda till en lördagsarbetstid ej överstigande 6 timmar. Majoritetsförslaget veckoarbetstider inom jordbruk och byggnadsarbete å 46, 51 och 56 timmar vore avsedda att uttagas med respektive 8, 9 och 10 timmar å en var av veckans fem första söckendagar samt 6 timmar på lördagen. Under veckor med 59 timmar måste dock med hänsyn till bestämmelsen om dygnsmaximum 9 timmar uttagas på lördagen.

De sakkunniga förklarade sig icke hava förbisett, att den föreslagna indelningen av veckoarbetstiden för jordbruk och byggnadsarbete i vissa fall kunde bliva mindre lämplig eller till och med icke användbar. De sakkunniga räknade med att dessa fall icke komme att bliva alltför talrika och erinrade om att för sådana fall förslaget åt arbetsrådet inrymde befogenhet att laga efter lägligheten.

Vad angår veckoarbetstiderna för den självständigt bedrivna trädgårdsskötseln framhöllo de sakkunniga, att dessa i det närmaste motsvarade medeltalet av de olika veckoarbetstiderna för jordbruk och byggnadsarbete. Skillnaden mellan arbetstidsregleringen för nämnda olika arbetsområden inskränkte sig sålunda till en längre gående differentiering inom jordbruk och byggnadsarbete med hänsyn till jordbrukets större beroende av årstid och väderlek. Enär beroendet av dessa faktorer även inom trädgårdsskötseln kunde vara stort, hade för denna näring föreslagits en alternativ regel med längre arbetstid under sommarhalvåret och kortare under vinterhalvåret.

Reservanterna (herrar Andersson och Johansson) förklarade, att med de av dem föreslagna veckoarbetstiderna för egentliga jordbruksarbetare å 41, 46 och 54 timmar dygnsarbetstiden icke i något fall borde behöva överstiga $9\frac{1}{2}$ timmar och på lördagar kunde utgöra 6 timmar under vinterhalvåret och $6\frac{1}{2}$ timmar under sommarhalvåret. Denna indelning komme dessutom att medföra, att arbetet varje dag, även under sommarhalvåret, kunde avslutas senast kl. 18.

Reservanternas förslag innehöll icke någon bestämmelse rörande möjlighet att under tolv veckor av sommarmånaderna utsträcka veckoarbetstiden. — Inom trädgårdsskötseln borde arbetstiden vid de flesta företag kunna uppdelas på samma sätt som inom industrien, d. v. s. i 48-timmarsveckor. Då emellertid vissa trädgårdsföretag torde behöva längre arbetstid under sommarhalvåret än under vinterhalvåret, hade upptagits ett alternativ i anslutning därtill. — För kreatursskötarnas del måste, framhöllo reservanterna, med nödvändighet bruttoarbetstiden, d. v. s. tiden från arbetets början till dess slut, bliva längre än för arbetare inom andra yrken och kunde troligen i regel icke nedbringas under 13 timmar. En begränsning av deras arbetstid måste därför, under förutsättning att någon form av skiftarbete ej kunde tillgripas, inriktas på nettoarbetstiden. Reservanterna ansågo en sådan begränsning kunna i regel utan svårighet åstadkommas och anförde härom:

I ladugårdar med normal arbetsstyrka bör det nödvändiga arbetet med fördel kunna utföras under 4 sammanhängande timmar på morgonen och 4 sammanhängande timmar på eftermiddagen. Under mellantiden, som med hänsyn till djurens behov av stillhet och vila bör uppgå till 4 à 5 timmar, kan kreatursskötarens arbete i regel ligga nere. Kreatursskötarens dygns-

arbetstid kan således maximeras till 8 timmar. Med beräkning att kreatursskötaren erhåller var tredje sön- och helgdag fri, kan hans årsarbetstid begränsas till 2,640 timmar.

I anslutning till sitt förslag om särskild arbetstidsreglering för arbetare, som vore anställda uteslutande som kreatursskötare, framhöllo reservanterna, att för arbetare, i vars uppgifter inginge såväl egentligt jordbruksarbete som djurskötsel, huvudregeln skulle gälla. Vid tillfällig övergång mellan grupperna egentliga kreatursskötare och övriga vore det ofrånkomligt att medgiva avvikelser från de eljest gällande reglerna, vilket kunde medföra en något förlängd arbetstid. Avvikelserna finge dock icke föranleda, att årsmaximum för förstnämnda grupp, 2,640 timmar, överskredes.

Yttranden över sakkunnigbetänkandet.

I fråga om arbetstidsbegränsningens anordning förordade *socialstyrelsen* sakkunnigmajoritetens förslag till huvudregel för arbetstidsregleringen med hänsyn till svårigheterna för jordbruksdriften av en avsevärd arbetstidsförkortning samt till den inom jordbruket betydande minskningen av den effektiva arbetstiden genom inverkan av störningar och avbrott.

Lantbruksstyrelsen uttalade, att den genom 1935 års riksavtal fastställda årsarbetstiden (2,625—2,660 timmar) borde vara en lämplig utgångspunkt för lagstiftningen. De sakkunnigas förslag innebure en minskning i jämförelse därmed, vilket syntes vara »att gå händelserna i förväg». Då riksavtalet berörde endast en mindre del av arbetarna, skulle redan en laglig begränsning till avtalets årsarbetstid föranleda en väldig omläggning i arbetstid och arbetsvanor landet runt.

Hallands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, som tillstyrkte sakkunnigförslaget endast under förutsättning att ekonomisk trygghet under längre tid framåt tillförsäkrades jordbruket, ansåg, att det utan tvivel berättigade önskemålet om förkortad arbetstid på lördagar kunde tillmötesgå utan att den totala arbetstiden behövde sättas lägre än i då gällande kollektivavtal.

Svenska lantarbetsgivarnes centralförening betvivlade, att en nedsättning av årsarbetstiden under den som fastställts i då gällande kollektivavtal vore ekonomiskt möjlig. Föreningen framhöll, att det då gällande avtalet innebure en minskning mot det näst förut gällande, att de organiserade arbetsgivarna redan hade svårigheter att uppehålla driften med det avtalade timantalet, samt att arbetstiden inom en stor del av det oorganiserade jordbruket vore åtskilligt längre än kollektivavtalets. Särskilt för det oorganiserade jordbruket skulle den ifrågasatta arbetstidsförkortningen med all säkerhet medföra stora svårigheter. En arbetstidsreduktion kunde icke utan skada för jordbrukets räntabilitet ske utan omläggning och rationalisering av driften. Härför krävdes emellertid ökad kapitalinvestering, något som åtskilliga jordbrukare icke kunde åstadkomma. En längre gående minskning än enligt majoritetsförslaget för likställighet med industrien vore ännu mindre befogad; därtill vore skillnaden mellan industri och jordbruk alltför stor i fråga om

såväl den effektiva arbetstid, som kunde utvinnas, som arbetets fysiska och psykiska påfrestningar. Vad särskilt anginge arbetets effektivitet gäve en beräkning med utgångspunkterna 100 procent effektivitet för fabriksarbete och, enligt de sakkunnigas uppskattning, cirka 70 procent för jordbruksarbete vid handen, att med en årsarbetstid för jordbruket av 2,600 timmar dess effektiva arbetstid med 25 procent understeg fabriksdriftens. Föreningen hemställde, att ej blott då gällande kollektivavtals bestämmelser om arbetstid utan även praxis i sådant hänseende inom det oorganiserade jordbruket toges till utgångspunkt vid bedömandet av frågan om vilken årsarbetstid, som skäligen borde fastställas.

Herrar Anderssons och Johanssons reservation förordades av *en reservant inom socialstyrelsen*, t. f. byråchefen Hagman, *två reservanter inom arbetsrådet*, herrar Holmström och Bergman, *landsorganisationen* och *svenska lantarbetareförbundet*.

Beträffande *arbetstiden för trädgårdsskötsel* framkommo önskemål bland annat därom, att tiden skulle fastställas för tvåveckorsperioder i stället för veckor.

Angående arbetstiden för *djurskötsel* anfördes av *socialstyrelsen*:

Enligt socialstyrelsens mening torde det kunna ifrågasättas, huruvida man verkligen kan åstadkomma en reducering av nettoarbetstiden på sätt reservanterna angivit utan att äventyra ladugårdsarbetets rationella bedrivande — för så vitt man vill behålla den vid annan arbetstidslagstiftning gällande definitionen, att arbetstid är den tid arbetaren står till arbetsgivarens förfogande. För närvarande är kreatursskötseln i bästa fall baserad på 10 timmars nettoarbetsdag, och det förefaller, som om man skulle vara nödsakad att åtminstone tillsvida bibehålla denna beräkningsgrund. Gör man detta, synes den enda möjligheten att väsentligt reducera kreatursskötarnas arbetstid vara att utöka fridagarna från de nuvarande cirka 30 till ungefär tredubbla antalet eller cirka 85. Härigenom skulle årsarbetstiden nedbringas från 3,300 — 3,400 timmar till cirka 2,800 timmar, vilket timantal synes stå i en till och med något förmånligare relation till den föreslagna arbetstiden för vanliga jordbruksarbetare än den arbetstid, vilken förslagits av reservanterna. I olikhet med vad reservanterna föreslagit synes däremot knappast någon bestämd veckoarbetstid böra fastställas. Måhända skulle djurvårdens särskilda förhållanden möjliggöra att stipulera viss arbetstid för en längre tidsperiod, exempelvis 216 timmar för fyra på varandra följande veckor, en tidsbegränsning, som kan synas önskvärd bland annat ur kontrollsynpunkt. Det må dock understrykas, att ytterligare utredning erfordras såväl på denna punkt som beträffande åtskilliga andra i fråga om eventuell arbetstidsreglering för kreatursskötare.

Socialstyrelsen har icke förbisett, att nu föreslagna reducering av kreatursskötarnas arbetstid med drygt 15 procent måste särskilt under övergångstiden medföra betydande svårigheter av ekonomisk och praktisk art. Det förefaller emellertid, som om den föreslagna metoden att reducera arbetstiden genom inskjutande av ökat antal fridagar skulle vara den ur arbetsekonomisk synpunkt enklaste och minst kostsamma, detta dock under förutsättning att arbetstidsregleringen kunde inskränkas till sådana något större brukningsdelar, vilka äga möjligheter att växla om med arbetsuppgifterna och skaffa erforderliga fridagsersättare.

Landsorganisationen och svenska lantarbetareförbundet förordade, att kreatursskötare i fråga om årsarbetstid i princip likställdes med övriga arbetare och att den överskjutande arbetsmängd per år å 240 timmar, som enligt reservationen ansåges erforderlig för kreatursskötseln, medgaves i form av övertid. Årsmaximum övertid för kreatursskötare skulle då bestämmas till 440 timmar, varav 240 timmar finge uttagas å sön- och helgdagar, med iakttagande av att kreatursskötare erhöle var tredje sön- och helgdag fri.

1936 års proposition; riksdagsbehandlingen.

I *propositionen nr 230/1936* anförde jag, bland annat (sid. 89):

Vad angår arbetstidsminskningens omfattning har, såsom framhållits i den allmänna motiveringen, för mig en huvudsynpunkt på det föreliggande förslaget varit önskemålet att så långt möjligt ernå likställighet i arbetstidshänseende mellan jordbrukets och industriens arbetare. Ur denna synpunkt har jag ansett mig böra i princip tillstyrka reservanternas förslag vad angår maximitidernas utmätande. Då vad reservanterna föreslagit beträffande fastställandet av veckoarbetstider genomsnittligt i stort sett motsvarar regleringen enligt allmänna arbetstidslagen och då samma veckoarbetstiders inbördes avvägning i huvudsak synes vara lämplig, hava reservationens *veckoarbetstider för jordbruk, dess binäringar och byggnadsarbete* upptagits i departementsförslaget. I den mån en sådan med årstiderna växlande arbetstid i särskilda fall icke erfordras inom vissa binäringar till jordbruk eller för byggnadsarbete, som faller under denna lag, torde härav påkallade avvikelser böra medgivas genom dispens av arbetsrådet.

Beträffande *arbetstidsregleringen för trädgårdsskötsel* biträdde jag anordningen med tvåveckorsperioder. Med utgångspunkt från reservanternas veckoarbetstider upptogs i departementsförslaget en begränsning av arbetstiden för tvåveckorsperioder till 96 timmar, alternativt 86 timmar under vinterhalvåret och 106 timmar under sommarhalvåret.

I fråga om arbetstidsreglering för *djurskötsel* framhöll jag, bland annat (sid. 90):

Vid överbägande av å ena sidan behovet av en längre genomsnittsarbetstid för djurskötseln än för annat jordbruksarbete och å andra sidan betydelsen av en utjämning av skillnaden i arbetsförhållanden mellan nu ifrågavarande och övriga arbetargrupper inom jordbruket har jag ansett mig kunna förorda en arbetstid för djurskötare å 108 timmar för en tid av två veckor, vilken arbetstid motsvarar den i socialstyrelsens nyssnämnda förslag beräknade arbetstiden för 4-veckorsperioder samt för övrigt överensstämmer med den av mig för övriga jordbruksarbetare föreslagna arbetstiden under sommarhalvåret. Vad angår djurskötares arbetstid för dygn, torde med hänsyn till under utredningen yppade svårigheter att nedbringa densamma begränsningen därvidlag icke sättas lägre än till 9 timmar.

Beträffande 4 § uttalade jag slutligen (sid. 91—92):

Vad angår 4 §:s *avfattning* har i 1 mom. intagits huvudregeln om den ordinarie arbetstidens begränsning. Densamma har i förslaget utformats så att arbetsgivare, med de undantag dispensreglerna kunna medföra, icke må av arbetare uttaga längre ordinarie arbetstid, raster oräknade, än i 4 § stadgas. De fall, beträffande vilka, såsom i det föregående utveckelts, olika regler skola gälla, nämligen trädgårdsskötsel, djurskötsel samt övriga hithörande arbetsområden, behandlas därefter i 2 och 3 mom.

I 2 mom. angives den ordinarie arbetstiden för jordbruk, dess binärningar samt sådant byggnadsarbete, å vilket lantarbetstidslagen äger tillämpning, varvid skilda regler givas för kreatursskötare och övriga arbetare. För den senare gruppen, huvudsakligen de egentliga jordbruksarbetarna, fastställs i första stycket den ordinarie arbetstiden för dygn och vecka. För kreatursskötare, vilka i förslaget definierats såsom arbetare, vilka i regel användas uteslutande till djurskötsel, fastställs i tredje stycket den ordinarie arbetstiden för dygn och tvåveckorsperioder.

I samma moment har även upptagits en tillämpning i viss utsträckning av den i herrar Anderssons och Johanssons reservation föreslagna regleringen för tillfällig övergång mellan grupperna egentliga jordbruksarbetare och kreatursskötare. Om en arbetare tillfälligtvis användes uteslutande till djurskötsel, skulle uppenbarligen svårigheter uppkomma, om hans arbetstid för vecka respektive tidrymd av två veckor därvid icke finge utsträckas så att den motsvarade den för kreatursskötare fastställda. Användes en kreatursskötare tillfälligtvis till annat arbete, bör av samma skäl hans dygnsarbetstid kunna utsträckas till den för egentliga jordbruksarbetare medgivna, 10 timmar, medan å andra sidan, om det tillfälliga arbetet varar en vecka eller därutöver den under vissa årstider kortare veckoarbetstiden för denna grupp bör komma honom till godo. Förstnämnda modifikation har upptagits i momentets andra stycke, de senare i tredje styckets andra punkt.

I 3 mom. angives den ordinarie arbetstiden för självständigt bedriven trädgårdsskötsel. För denna näring fastställs den ordinarie arbetstiden för dygn och tvåveckorsperioder.

4 § i det till lagrådet remitterade förslaget hade följande lydelse:

1 mom. I arbete varå denna lag äger tillämpning må arbetsgivare icke av arbetare uttaga längre ordinarie arbetstid, raster oräknade, än nedan i 2 och 3 mom. stadgas, där ej annat medgives enligt 5 §.

2 mom. I arbete som avses i 1 § under 1) vare för arbetare, som icke i regel användes uteslutande till djurskötsel, den ordinarie arbetstiden för dygn 10 timmar samt för vecka, om första söckendagen i veckan infaller i januari, februari eller december, 41 timmar, om första söckendagen i veckan infaller i mars, oktober eller november, 46 timmar och om första söckendagen i veckan infaller under tiden april—september, 54 timmar.

Användes arbetare tillfälligtvis uteslutande till djurskötsel, må därvid arbetstiden utsträckas till 54 timmar för vecka och 108 timmar för två veckor i följd.

För arbetare som i regel användes uteslutande till djurskötsel vare den ordinarie arbetstiden för dygn 9 timmar samt för två veckor i följd 108 timmar. Användes sådan arbetare tillfälligtvis till annat arbete, gälle därvid den arbetstid som i första stycket sägs.

3 mom. I arbete som avses i 1 § under 2) vare den ordinarie arbetstiden för dygn 10 timmar samt för två veckor i följd 96 timmar eller ock vad avser veckor, vilkas första söckendag infaller under tiden april—september, 106 timmar, därest ordinarie arbetstiden under året i övrigt begränsas till högst 86 timmar för två veckor i följd.

Lagrådet anförde, att 1 mom. i 4 §, vilket moment närmast hade karaktär av ett inledande stadgande till de båda följande momenten, kunde uteslutas och dessa senare med fördel avfattas i närmare överensstämmelse med motsvarande regler i den allmänna arbetstidslagen. I anslutning därtill syntes höra övervägas, huruvida icke bestämmelserna om särskild reglering av arbetstiden för djurskötare skulle kunna omarbetas till vinnande av större lättfattlighet och klarhet.

Vid anmälan av lagrådets utlåtande i statsrådet framhöll jag, bland annat:

Med anledning av vad lagrådet anfört har 1 mom. i 4 § uteslutits samt paragrafen jämväl i övrigt undergått omredigering, därvid regeln om djurskötare givits sådant innehåll att densamma omfattar samtliga de fall när en arbetare användes uteslutande till djurskötsel som regleras i lagen. Arbetsti-

den har härvid angivits icke få överstiga för dygn 9 timmar samt för två veckor i följd 108 timmar. Skulle t. ex. en vanlig lantarbetare tillfälligtvis användas uteslutande till djurskötsel kortare tid än två veckor, torde det utan att särskilda bestämmelser härom meddelas framgå att veckoarbetstiden i sådant fall icke må överstiga hälften av den för två veckor föreskrivna, d. v. s. 54 timmar. Även i ett dylikt fall får enligt förslaget dygnsarbetstiden icke överstiga 9 timmar.

I *motionerna* yrkades, bland annat, (*motionerna* I: 418 och II: 797) ändring i propositionens lagförslag i fråga om arbetstidssummorna per vecka till överensstämmelse med sakkunnigmajoritetens förslag, d. v. s. respektive 46, 51 och 56 timmar. Med hänsyn till behovet av längre arbetstid särskilt under tiden för sådd och skörd föreslogs rätt för arbetsgivaren att under tolv veckor under tiden april—september förlänga den ordinarie veckoarbetstiden med högst 2 timmar eller således till 58 timmar. Det förslag till 4 §, som framlades i *motionerna*, upptog — med hänsyn till att djurskötsel enligt *motionärernas* mening icke borde underkastas lagens tillämpning — icke bestämmelser om arbetstid för djurskötare.

Vidkommande trädgårdsskötsel förordades sakkunnigmajoritetens förslag, anpassat efter tvåveckorsperioder, d. v. s. 106 timmar för två veckor i följd eller ock vad anginge veckor, vilkas första söckendag infölle under tiden april—september, 112 timmar, därest arbetstiden under året i övrigt begränsades till högst 100 timmar för två veckor i följd.

Andra lagutskottet yttrade (sid. 32):

I fråga om principerna för den tekniska anordningen av en arbetstidsreglering för jordbruk och trädgårdsskötsel tillstyrker utskottet det förslag, som framlagts i propositionen. Beträffande arbetstidens längd har utskottet, på sätt ovan anförts, givit sin anslutning till de förslag, som föreligga i *motionerna* I: 418 och II: 797. Veckoarbetstiden föreslås sålunda beträffande jordbruk, dess binärningar och byggnadsarbete till respektive 46, 51 och 56 timmar under de olika tidsperioderna samt i fråga om trädgårdsskötsel till 106 timmar för två veckor i följd eller ock vad angår veckor, vilkas första söckendag infaller under tiden april—september, 112 timmar, därest arbetstiden under året i övrigt begränsas till högst 100 timmar för två veckor i följd. Dygnsarbetstiden föreslås liksom i propositionens förslag till högst 10 timmar.

Med hänsyn till det obestriddiga behovet av längre arbetstid särskilt under tiden för sådd och skörd föreslår utskottet, i enlighet med yrkanden i *motionerna* I: 418 och II: 797, rätt för arbetsgivaren att under högst tolv veckor under tiden april—september utsträcka den ordinarie veckoarbetstiden med 2 timmar eller således till 58 timmar.

Då utskottet avstyrkt, att djurskötsel inbegripes under lagen, följer härav, att de bestämmelser om arbetstid beträffande djurskötsel, som intagits i propositionen, böra utgå ur lagen.

I *reservationen* (av sju ledamöter) anfördes, bland annat:

Det lär icke med fog kunna sägas, att en arbetstid av sådan omfattning, som utskottet föreslagit, skulle innebära att jordbrukets arbetare bleve likställda med de arbetaregrupper, på vilka den allmänna arbetstidslagen äger tillämpning. Visst torde det väl beträffande vissa slag av arbeten under gynnsamma väderleksförhållanden kunna sägas, att kompensation för den

längre arbetstiden i någon mån vinnes därigenom att arbetet får utföras ute i det fria. Men det kan med lika stor styrka sägas, att vissa slag av arbeten vid jordbruket under ogynnsamma väderleksförhållanden äro minst lika pressande som arbetet inom industriella företag. Det ena torde här kunna uppväga det andra, varför det icke finns någon anledning att fastställa väsentligt längre genomsnittlig arbetstid för lantarbetare än för andra arbetare utanför de mera hälsofarliga yrkena. Under hänvisning till vad departementschefen anfört med avseende på den ordinarie arbetstidens längd tillstyrka vi även i denna del bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Departementschefen.

Vid bestämmandet av arbetstidens längd har jag, som förut nämnts, sökt uppnå likställighet mellan arbetarna inom industrien, å ena sidan, samt jordbruket och därmed jämställda arbetsområden, å andra sidan. Denna likställighet torde kunna åvägbringas på det sätt, att jordbruks- och trädgårdsarbetarna som regel erhålla en arbetstid av i genomsnitt 8 timmar. För djurskötare finner jag mig dock — med hänsyn till behovet av en längre genomsnittsarbetstid för djurskötseln än för annat jordbruksarbete — böra föreslå en längsta arbetstid om 108 timmar för en tid av två veckor. I fråga om detaljbestämmelserna kan jag inskränka mig till en hänvisning till vad jag därom anfört i propositionen nr 230 till 1936 års riksdag. Viss formell jämkning har emellertid företagits beträffande 1 mom.

5 §.

Denna paragraf innehåller i 1 mom. bestämmelser om viss överflyttning av arbetstid. Därest den längsta arbetstid, som jämlikt 4 § 1 mom. eller endera bestämmelsen i 2 mom. av samma paragraf får uttagas under veckor, vilkas första söckendag infaller i februari eller mars, å någon ort eller i något företag skulle finnas icke vara tillfyllest, må arbetsgivare under högst tre perioder, varje period omfattande två veckor, förlänga denna arbetstid med 2 $\frac{1}{2}$ eller 5 timmar i veckan. Sådan åtgärd får emellertid vidtagas allenast under den förutsättningen, att motsvarande förkortning av arbetstiden ägt rum under de veckor, vilkas första söckendag infallit i november eller december året förut. — Om det i annat fall, än i 1 mom. sägs, finnes av synnerliga skäl påkallat, att arbetstiden anordnas på annat sätt eller utsträcket längre, för år räknat, än i 4 § stadgas, äger arbetsrådet jämlikt 5 § 2 mom. lämna medgivande därtill. — Enligt 5 § 3 mom. får undantag från de i 4 § angivna begränsningarna medgivas av arbetsrådet, då det av uttalande av arbetarnas sammanslutning eller sammanslutningar eller annorledes framgår, att det stora flertalet av de arbetare, som skulle beröras av undantaget, finner detsamma önskvärt och arbetstiden ej därigenom kommer att oskäligt utsträckas.

S a k k u n n i g b e t ä n k a n d e t.

De sakkunnigas majoritet (herrar Jeppsson, Löfvander och Carell) föreslogo den rätt till *överflyttning av arbetstid* från november—december till februari

—mars, som sedermera infördes i 1 mom. av lagens 5 §. Emellertid föreslogs därjämte skyldighet för arbetsgivare, som ville begagna överflyttningsrätten, att senast den 1 november det år förkortningen skulle äga rum på arbetsstället anslå ett arbetstidsschema, angivande tiden för och omfattningen av arbetstidens förkortning respektive förlängning. De sakkunniga anförde:

Bestämmelsen tager närmast sikte på jordbruk, som äro förenade med skogsbruk, men har ansetts böra gälla även för företag inom trädgårdsskötseln. De olikheter beträffande dagsljusets längd och arbetsuppgifternas art, som förekomma mellan olika delar av landet, kunna tänkas på flera håll medföra ett särskilt behov av att vid vissa tider på året få tillämpa en längre arbetstid än den, som med fördel kan praktiseras på flertalet andra orter. Detta behov är i gällande kollektivavtal för jordbruket tillgodosett bland annat på det sätt, att årsarbetstidens uppdelning på kalendermånader har gjorts olika i de olika avtalen. Såsom exempel kan nämnas, att dygnsarbetstiden enligt avtalet för Uppland m. fl. landskap är 8 $\frac{1}{2}$ timmar i februari och 8 timmar i november, under det att förhållandet är omvänt i avtalet för Älvsborgs län, där dygnsarbetstiden är 8 timmar i februari och 8 $\frac{1}{2}$ timmar i november. Liknande omkastningar i de båda avtalen förekomma i fråga om dygnsarbetstiderna i april och december. Variationerna jämna emellertid ut varandra så, att de maximala årsarbetstiderna, bortsett från avdrag för fridagar och andra ledigheter, bliva lika i de båda avtalen.

Behovet av förskjutningar i arbetstidens indelning kunde beräknas uppkomma särskilt beträffande månaderna februari—mars och november—december:

Sålunda kan det befaras, att det å vissa orter kan komma att medföra svårigheter att nedskära dygnsarbetstiden i februari till 8 timmar, under det att å andra sidan en dygnsarbetstid av 8 timmar i december kanske icke fullt kan utnyttjas. Men det kan även i vissa fall befinnas önskvärt att, i stället för att hålla 9-timmarsdag både i november och mars, få förkorta arbetstiden i november mot rätt att förlänga arbetstiden i mars. En indelning i sådan riktning förekommer för närvarande i avtalet för Blekinge län, enligt vilket arbetstiden under senare hälften av mars överstiger och under senare hälften av november understiger 9 timmar.

I *reservation* (av herrar Andersson och Johansson) anfördes, att rätt till överflyttning av arbetstid på sätt de sakkunniga föreslagit icke vore av behovet påkallad.

Vad angår *dispensregler* föreslogo *de sakkunniga* (6 § 2 mom. i majoritetens, 9 § i reservanternas förslag) befogenhet i två fall för arbetsrådet att meddela dispens från huvudreglernas tillämpning; så skulle kunna ske i allmänhet, när det funnes av synnerliga skäl påkallat, och eljest om det av uttalanden från arbetarorganisationer eller annorledes framginge, att det stora flertalet arbetare, som skulle beröras av undantaget, funne detsamma önskvärt och arbetstiden ej därigenom komme att oskäligt utsträckas.

Förslaget motsvarade två av de fem dispensreglerna i allmänna arbetstidslagen (5 §), beträffande det förstnämnda, allmänna fallet dock med den olikheten, att därför enligt nämnda lag erfordras, att eftergiften påkallas till undvikande av allvarligt missförhållande. Allmänna arbetstidslagens tre övriga

dispensfall saknade direkta motsvarigheter i förslaget, nämligen eftergifterna för arbete, som är beroende av årstid eller väderlek eller eljest av växlande längd, för visst skiftarbete på söndagar samt för arbete, som fortgår under kortare tid eller medför ringa ansträngning eller tillgodoser ändamål av synnerligen stort allmänt intresse.

De sakkunniga framhöllo, att i förslaget den allmänna dispensregeln givits större räckvidd än i allmänna arbetstidslagen av det skälet, att förslaget icke upptog några direkta motsvarigheter till allmänna arbetstidslagens sistnämnda tre dispensfall. De sakkunniga hölle före, att det numera borde kunna överlämnas åt arbetsrådet att utan närmare anvisningar i lagtexten bedöma, när sådant fall kunde anses föreligga, att eftergifter från huvudreglerna borde komma i fråga, ävensom på vad sätt eftergifterna borde gestaltas. Med den av de sakkunniga föreslagna formuleringen syntes det icke finnas anledning antaga annat, än att bestämmelsen skulle komma till varsam användning.

Yttranden över sakkunnigbetänkandet.

I några yttranden föreslogs *möjligheten till överflyttning* utvidgad, i andra yttranden åter kritiserades förslaget.

Bestämmelsen avstyrktes av *arbetsrådet*, som fann densamma alltför invecklad för att kunna, i varje fall inom det mindre jordbruket, tillämpas på rätt sätt och därjämte i hög grad ägnad att försvåra kontrollen över lagens efterlevnad. Ifrågavarande behov av ändring borde tillgodoses dispensvägen.

En *minoritet inom arbetsrådet*, ledamöterna Almström och Söderbäck, förordade bestämmelsen och framhöll, att dispensförfarandet så långt möjligt borde undvikas, därest lagen komme att omfatta även mindre företag i den utsträckning, sakkunnigmajoriteten föreslagit.

I och med anslutning till reservationen avstyrktes detta förslag även av den förutnämnde *reservanten i socialstyrelsen*, av *landsorganisationen* och *svenska lantarbetareförbundet*.

Länsstyrelsen i Södermanlands län yttrade, att vad de sakkunniga anfört därom, att ojämnheter i arbetstidskurvan borde undvikas, i anledning varav ifrågavarande rätt till förändring av arbetstiden knutits till tvåveckorsperioder, enligt länsstyrelsens mening saknade reell betydelse med hänsyn till de små förändringar, varom här vore fråga. Å andra sidan uppnåddes icke den åsyftade kontinuiteten, därest förändringen uppdelades på skilda perioder.

Beträffande *dispensreglerna* anmärkte *arbetsrådet*, att dess möjlighet att meddela eftergift alltför snävt begränsats genom föreskriften, att densamma skulle vara av synnerliga skäl påkallad. Rådets motsvarande befogenhet enligt allmänna arbetstidslagen vore betydligt mera vidsträckt. Eftergift borde kunna meddelas »av särskilda skäl» eller »med hänsyn till särskilt förhållande», möjligen därjämte, i likhet med vad i allmänna arbetstidslagen medgäves, i vissa särskilda, närmare angivna fall.

1936 års proposition; riksdagsbehandlingen.

I *propositionen nr 230/1936* anförde jag (sid. 91 och 93):

Bestämmelsen om möjlighet att överflytta arbetstid har i yttrandena föreslagits utvidgad att avse vissa andra årstider, inom vilka för olika trakter eller arbetsområden liknande förskjutningar vore önskvärda. Arbetsrådets majoritet avstyrker däremot bestämmelsen såsom alltför invecklad och svår-tillämpad; det behov, som därmed avsåges, borde enligt arbetsrådets mening tillgodoses i form av dispens. — Till vad arbetsrådet sålunda anförde vill jag ansluta mig, så mycket hellre som dispensförfarandet i allt fall torde böra tillämpas för tillgodoseende av andra önskemål om förskjutning av arbetstid.

I det föregående har jag i åtskilliga fall med anledning av befarade tillämpningssvårigheter hänvisat till möjligheten att erhålla dispens. Sådan hänvisning har skett vid behandling av spörsmålen om lagens tillämpning med hänsyn till företagens storlek, om dess tillämpning å ackordsarbete, om modifikation av huvudreglerna med stöd av arbetstidsschema, om arbetstiden inom vissa binärningar till jordbruk eller byggnadsarbete, om särskilda säsongbestämmelser för trädgårdsföretag, om dygnsarbetstiden i landsdelar med kort jordbrukssäsong samt om rätt till överflyttning av arbetstid mellan olika årstider. Redan härav framgår, att utformningen av den föreslagna lagens dispensbestämmelser måste tillmätas en synnerligen stor betydelse. I detta hänseende torde det få anses, att den dispensbeviljande myndigheten, arbetsrådet, givits en vittgående befogenhet redan i de sakkunnigas förslag, enligt vilket arbetstiden finge anordnas på annat sätt eller utsträckas längre än enligt huvudregeln, då »synnerliga skäl» så påkallade. Emellertid har arbetsrådet funnit den föreslagna befogenheten alltför begränsad och förordat, att för dylik dispens borde krävas allenast »särskilda skäl» eller liknande.

I fråga om dispens torde böra särskiljas å ena sidan de fall, där den genomsnittliga arbetstiden enligt huvudregeln icke behöver överskridas utan endast fördelas på annat sätt mellan årstider, veckor, dygn eller andra perioder, och å andra sidan de fall, där ett överskridande av den genomsnittliga arbetstiden påkallas. Vad förstnämnda fall angår, torde en mycket vittgående regel kunna uppställas, varemot för sistnämnda fall sakkun- nighetsförslagets strängare krav synas böra upprätthållas. Det lärer nämligen stå i god överensstämmelse med departementsförslagets förutnämnda huvudsyfte om likställighet med industrien vad avser den genomsnittliga arbetstiden, att strängare villkor för dispens uppställas först då fråga är om överskridande av denna tid, medan en annan fördelning av arbetstiden mellan olika perioder må kunna tillåtas så snart skäl därtill förebringas. I enlighet härmed hava i 1 och 2 mom. av departementsförslagets 5 § införts särskilda regler för dessa fall. Då den fördelning av den ordinarie arbetstiden, som stadgas i 4 §:s huvudregel, sker inom ramen av kalenderåret, har det förstnämnda dispensfallet angivits så, att den ordinarie arbetstiden utan att förlängas, för år räknat, fördelas på annat sätt än enligt huvudregeln. Tydligt kan en sådan ändrad fördelning ske även inom en kortare tidrymd än ett år, exempelvis under en anställning endast för sommarmånaderna, därest nämligen de varandra kompenserande förändringarna alla infalla under den ifrågavarande kortare tiden; genom en sådan åtgärd förlänges icke arbetstiden, för år räknat. Det senare dispensfallet har följaktligen angivits som det fall, då den ordinarie arbetstiden utsträcker längre, för år räknat, än enligt huvudregeln.

I 3 mom. har upptagits i huvudsak oförändrad regeln om undantag jämlikt arbetarmajoritetens samtycke, mot vilken bestämmelse ingen erinran framställts i yttrandena.

I *motionerna* I: 418 och II: 797 föreslogs, dels att de av sakkunnigmajoriteten föreslagna bestämmelserna om rätt att överflytta arbetstid (med undantag av skyldighet att anslå arbetstidsschema) måtte införas som mom. 1 i 5 §, dels ock att i samma paragraf måtte upptagas de bestämmelser, som framlagts i 6 § 2 mom. av sakkunnigmajoritetens förslag.

Andra lagutskottet yttrade (sid. 35):

Den av de sakkunnigas majoritet föreslagna rätten att överflytta arbetstid från november—december till februari—mars har icke upptagits i propositionen. Enligt utskottets mening föreligger emellertid med hänsyn till de olikheter beträffande dagsljusets längd och arbetsuppgifternas art, som förekomma mellan olika delar av landet, på flera håll ett särskilt behov att vid vissa tider på året tillämpa en längre arbetstid än den, som med fördel kan praktiseras på andra orter. Utskottet tillstyrker därför, att i lagen införas bestämmelser om rätt till sådan arbetstidsöverflyttning.

Beträffande möjligheterna till dispens i fråga om ordinarie arbetstid har, såsom framgår av departementschefens anförande, i propositionen framlagts förslag till en reglering, som skiljer sig från den av de sakkunniga föreslagna. Enligt propositionens lagförslag äger arbetsrådet medgiva, att arbetstiden utan att förlängas, för år räknat, må fördelas på annat sätt än i 4 § angives »när skäl därtill äro», under det att medgivande till utsträckning av den ordinarie arbetstiden längre, för år räknat, än i 4 § sägs, får medgivas av arbetsrådet endast då sådant finnes vara »av synnerliga skäl påkallat».

De sakkunnigas förslag samt *motionerna* I: 418 och II: 797 innehålla den allmänna dispensregeln, att arbetstiden får anordnas på annat sätt eller utsträckas längre, för år räknat, än i 4 § sägs, endast där det befinnes vara »av synnerliga skäl påkallat».

Utskottet finner ej skäl förebragta, som böra föranleda till ett frånträdande av de sakkunnigas förslag. Utskottet får därför tillstyrka, att den i *motionen* I: 418 och II: 797 föreslagna lagtexten måtte, dock med viss mindre formell jämkning, antagas av riksdagen.

Beträffande 3 mom. i propositionens lagförslag har utskottet intet att erinra.

I *reservationen* (av sju ledamöter) yrkades bifall till propositionen.

Riksdagen biföll utskottets förslag.

Departementschefen.

De olikheter beträffande dagsljusets längd och arbetsuppgifternas art, som förekomma mellan skilda landsdelar, hava föranlett en bestämmelse i 1 mom. av förevarande paragraf om rätt för arbetsgivaren att i viss ordning överflytta arbetstid från november—december till februari—mars. Jag anser däremot — i överensstämmelse med den åsikt härom, som uttalats av arbetsrådet — att det behov av sådan överflyttning, som kan förefinnas, bör tillgodoses i form av dispens.

Om arbetsgivare i annat fall än beträffande den i första momentet omnämnda överflyttningen av arbetstid från höst till vår vill fördela arbetstiden — utan att fastställd tid för år räknat överskrides — på annat sätt än i lag föreskrives, äger arbetsrådet lämna medgivande därtill, om det »finnes av synnerliga skäl påkallat». Samma bestämmelse gäller, om arbetsgivaren av-

ser att utsträcka arbetstiden längre för år räknat, än som föreskrives i 4 §. Enligt det i propositionen nr 230 till 1936 års riksdag framlagda förslaget ägde arbetsrådet medgiva, att arbetstiden utan att förlängas för år räknat finge fördelas på annat sätt än i 4 § angåves »när skäl därtill äro». Den strängare bestämmelsen, att synnerliga skäl skulle påkalla ändring, gällde enligt samma förslag endast för det fall, att arbetstiden avsåges att utsträckas längre för år räknat än i 4 § sägs. Tillräckliga skäl synas mig icke hava blivit förebragta för den begränsning av arbetsrådets befogenhet att meddela dispens, som gällande lag föreskriver. Jag anser mig därför böra föreslå, att 5 § gives den avfattning, som föreslogs i 1936 års proposition.

6 §.

6 § i lagen innehåller bestämmelser om s. k. nödfallsarbete, d. v. s. sådant arbete utöver den ordinarie, eventuellt genom dispens medgivna arbetstiden, som nödvändiggöres med hänsyn därtill, att natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat driftsavbrott eller medfört överhängande fara därför eller för skada å liv, hälsa eller egendom.

Ovannämnda bestämmelser funnos upptagna som mom. 1 uti det i propositionen nr 230/1936 framlagda lagförslaget. Detta förslag innehöll därjämte som mom. 2 i 6 § regler om nödfallsarbete vid djurskötsel.

S a k k u n n i g b e t ä n k a n d e t.

I *de sakkunnigas förslag* funnos (i 8 §) upptagna bestämmelser av i hudsak samma innehåll som 6 § i lagen.

I *herrar Anderssons och Johanssons reservation* till sakkunnigbetänkandet återfunnos enahanda bestämmelser (11 §). Reservanterna hade emellertid föreslagit ytterligare en bestämmelse av intresse i detta sammanhang, nämligen i 1 § andra stycket ett undantag från djurskötselns inbegripande under arbetstidsregleringen. Arbete av kortare varaktighet, som å tid, då arbetaren eljest ej skulle vara i arbete, vållades av födelser eller sjukdomsfall bland boskapen, skulle nämligen undantagas från lagens tillämpning. Som exemplifiering av uttrycket »av kortare varaktighet» hade i reservationens motivering angivits en eller ett par timmar under loppet av ett dygn.

Y t t r a n d e n ö v e r s a k k u n n i g b e t ä n k a n d e t.

Arbetsrådet föreslog, att sådant arbete, som nyss nämnts, borde hänföras till övertidsarbete; anmälan eller ansökan till arbetsrådet beträffande sådant arbete skulle dock icke erfordras (i motsats till vad som i övrigt gäller beträffande övertidsarbete enligt 6 §) men väl anteckning i övertidsjournal.

Jämväl *landsorganisationen* och *svenska lantarbetareförbundet* föreslogo i sina yttranden, att arbete, som vållades av födelser eller sjukdomsfall bland boskapen, skulle hänföras till övertidsarbete.

1936 års proposition; riksdagsbehandlingen.

I *propositionen nr 230/1936* anförde jag härutinnan (sid. 94—95):

Arbete som utom den ordinarie arbetstiden vållas av födelser eller sjukdomsfall bland boskapen torde icke, på sätt i reservationen föreslagits, böra betraktas som ett arbete, vilket i princip är undantaget från lagens tillämpningsområde. Det syfte reservanterna velat vinna synes kunna uppnås på det sätt att arbetet anses som nödfallsarbete, varmed det närmast torde kunna jämföras. Enär arbetet i fråga enligt sin natur i regel torde vara av kortare varaktighet synes någon särskild bestämmelse i detta hänseende icke vara erforderlig. Däremot bör stadgandet avse utom födelser och sjukdomsfall även olycksfall. Vidare har uttrycket »bland boskapen» ersatts med »bland djuren».

Såsom arbetsrådet anmärkt bör givetvis anmälan eller ansökan till rådet icke erfordras i detta fall. Vid sådant förhållande och då ifrågavarande övertid icke skall inräknas i någon viss mängd tillåten övertid eller dylikt, torde med hänsyn till önskemålet att journalföringen inskränkes till vad som är oundgängligen nödvändigt anteckning i journal om sådant övertidsarbete icke heller böra föreskrivas.

Efter lagrådsgranskningen vidtogs en viss formell jämkning av ordalagen i det föreslagna stadgandet.

Andra lagutskottet yttrade:

Då enligt utskottets förslag lagen icke skall äga tillämpning beträffande djurskötsel, får utskottet föreslå, att 2 mom. i det uti propositionen framlagda lagförslaget måtte utgå.

I samband härmed borttogs i utskottets lagförslag momentindelning i förevarande paragraf.

Reservanterna tillstyrkte bifall till propositionen.

Riksdagen biföll utskottets förslag.

Departementschefen.

Enär bestämmelserna i det nu framlagda lagförslaget skola äga tillämpning i fråga om djurskötsel, erfordras ett stadgande rörande arbete, som utanför den ordinarie arbetstiden vållas av födelser, sjukdomsfall eller olycksfall bland djuren. Sådant arbete synes mig närmast vara att hänföra till nödfallsarbete. Bestämmelser därom torde fördenskull upptagas i 6 §, lämpligen som mom. 2, varvid det nuvarande innehållet i samma paragraf får bilda mom. 1.

*

Innan jag övergår till föreslagen ändring i 8 §, anser jag mig böra uppmärksamma frågan om lantarbetstidslagens tillämpning å vissa slags göromål, nämligen rykt av hästar, rengöring av spiltor och boxar, inhämtande av hästar från betesgång och dylikt, vilka av arbetare, som köra dragare, sedvanemässigt utföras utom den egentliga arbetstiden. Denna fråga torde närmast sammanhöra med 7 § 1 mom., men då jag saknat anledning att nu påkalla ändring i detta stadgande, anhåller jag att få beröra frågan i förevarande sammanhang.

I 7 § 1 mom. föreskrives, bland annat, att, om det för driftens ohindrade gång nödvändigtvis erfordras, att förberedelse- eller avslutningsarbeten utföras före eller efter den allmänna arbetstiden, nödigt antal arbetare må därtill användas å övertid under högst 7 timmar i veckan.

De sakkunnigas majoritet anförde, att rykt av hästar och övriga därmed jämförliga arbeten enligt majoritetsförslaget fölle utom lagen, enär de vore hänförliga till djurskötsel. Under alla omständigheter syntes dylika sysslor icke vara av den karaktär, att de kunde betraktas såsom övertidsarbeten. De stode nämligen i så nära samband med det egentliga jordbruksarbetet, att de närmast utgjorde en naturlig del att detta, ehuru den tid, som åtginge för deras utförande, av praktiska skäl brukat förläggas utom den egentliga eller ordinarie arbetstiden.

Härtill anmärkte *arbetsrådet*, att därest lagen, såsom rådet föreslagit, gjordes tillämplig å djurskötsel, sådana till djurskötsel hörande arbeten som rykt av hästar och dylikt enligt rådets mening borde hänföras till förberedelse- eller avslutningsarbeten enligt 7 § 1 mom., i varje fall i den mån arbetena i fråga icke utfördes av särskilda djurskötare.

I 1936 års proposition anfördes, att frågan huruvida vissa till djurskötsel hörande arbeten borde hänföras till förberedelsearbeten i lagens mening syntes böra överlämnas till rättstillämpningen.

Riksdagen förklarade på förslag av andra lagutskottet, att ifrågavarande arbeten, i den mån de icke vore hänförliga till djurskötsel och till följd därav komme utanför lagens tillämpningsområde, skulle anses utgöra förberedelse- eller avslutningsarbeten, beträffande vilka 7 § 1 mom. skulle äga tillämpning.

Departementschefen.

Med hänsyn till den tveksamhet, som enligt vad i det föregående anförts föreligger beträffande spörsmålet, huruvida rykt av hästar och därmed jämförliga sysslor skola anses såsom övertidsarbete eller icke, finner jag mig böra framhålla, att jag med anslutning till den av arbetsrådet uttalade uppfattningen anser nämnda arbeten, i den mån de utföras av arbetare, som köra dragare, böra hänföras till förberedelse- eller avslutningsarbeten enligt 7 § 1 mom. Utföres dylikt arbete av särskilda djurskötare, synes däremot nämnda lagrum icke böra bliva tillämpligt.

8 §.

8 § innehåller bestämmelser om övertidsjournal.

I fråga om denna paragraf gjordes under riksdagsbehandlingen allenast de formella jämkningar, som betingades därav, att momentindelningen i propositionsförslagets 6 § borttogs av riksdagen.

Departementschefen.

Ändringsförslaget beträffande 8 § är betingat av ändringen i 6 §.

11 §.

Enligt 11 § skall tillsyn å efterlevnaden av lagen utövas av yrkesinspektionens befattningshavare. Därvid skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd.

S a k k u n n i g b e t ä n k a n d e t.

De sakkunniga föreslogo härutinnan bestämmelser, likalydande med 11 § 1 mom. i allmänna arbetstidslagen, i sak fullständigt överensstämmande med nyssnämnda stadgande i lantarbetstidslagen.

Y t t r a n d e n ö v e r s a k k u n n i g b e t ä n k a n d e t.

Socialstyrelsen anförde:

Yrkesinspektörerna framhålla i avgivna yttranden enstämmigt, att någon effektiv kontroll av lantarbetstidslagens efterlevnad ej kan åstadkommas med de arbetskrafter, som för närvarande stå till yrkesinspektionens förfogande. Tillsynen bleve visserligen mindre betungande, om lagens tillämpningsområde inskränktes till att omfatta rörelser med minst fem arbetare, men även i sådant fall kunde en tillfredsställande övervakning icke komma till stånd med nuvarande personal utan att befattningshavarnas huvudsakliga tillsynsuppgifter bleve eftersatta.

Styrelsen måste för sin del vitsorda riktigheten av vad yrkesinspektörerna sålunda framhållit. Någon fortlöpande tillsyn av lantarbetstidslagens efterlevnad kan icke utövas av yrkesinspektionens befattningshavare utan efter sättande av yrkesinspektionens tillsynsuppgifter beträffande särskilt arbetarskyddslagen och därtill hörande författningar.

Styrelsen vill emellertid erinra om innehållet i 25 § sistberörda lag. Enligt föreskrift i nämnda lagrum skall tillsynen enligt arbetarskyddslagen i främsta rummet ägnas sådan verksamhet, vari arbetet måste anses medföra fara för olycksfall, ohälsa eller annat missförhållande. Kan i avseende å viss verksamhet dylik fara i regel anses utesluten, är vederbörande tillsynsorgan ej förpliktat företaga inspektion å arbetsställe, där sådan verksamhet utövas, såvida ej anmälan eller annan särskild omständighet giver skälig anledning därtill. Syftet med detta stadgande synes beträffande lantarbetstidslagen kunna förverkligas på det viset, att yrkesinspektionens befattningshavare vid sina inspektioner enligt arbetarskyddslagen av jordbruks- och andra företag, varå lantarbetstidslagen äger tillämpning, jämväl skola vara skyldiga att kontrollera iakttagandet av sistnämnda lags bestämmelser men att de i övrigt icke skola behöva taga befattning med tillsynen å lagens efterlevnad i andra fall än då anmälan inkommer, att lagens bestämmelser ej efterföljas vid visst arbetsställe, eller eljest särskild anledning till kontroll uppkommer. I sistnämnda fall böra vidare de kommunala tillsynsorganen enligt arbetarskyddslagen, d. v. s. hälsovårdsnämnderna, för övervakande av den föreslagna lagens efterlevnad utöva kontroll jämväl å arbetsställena, som enligt instruktionen för yrkesinspektionen eljest ej falla under deras tillsyn.

Styrelsen förutsätter härvid, att det varit avsett, att de kommunala tillsynsorganen skulle utöva tillsyn å efterlevnaden av lantarbetstidslagen vid de arbetsställena, som de hava att övervaka enligt lagen om arbetarskydd. För att detta skall bliva fullt tydligt torde emellertid i förevarande paragraf orden »yrkesinspektionens befattningshavare» böra utbytas mot »yrkesinspektionen».

Arbetsrådet yttrade i detta hänseende:

Med hänsyn till den dryga arbetsbörda, som redan förut åvilar befattningshavarna inom yrkesinspektionen, d. v. s. i förevarande fall närmast yrkesunderinspektörerna, torde dessas tillsyn över lagens efterlevnad icke böra utsträckas till andra företag än sådana, med vilka de redan på grund av arbetarskyddslagen skola taga befattning. Enahanda tillsyn i övrigt, som alltså skulle ankomma blott på de kommunala tillsynsorganen, kan, tills vidare åtminstone, i allmänhet förväntas möta vissa svårigheter. Detta förhållande synes dock icke vara ägnat att väcka betänkligheter. Enligt arbetsrådets mening synes nämligen myndigheternas befattning med lagen i fråga, särskilt under första tiden efter lagens ikraftträdande, böra väsentligen utövas i form av en rådgivande och vägledande verksamhet från arbetsrådets sida i samband med rådets behandling av framställningar från arbetsgivare och arbetare om avgöranden, utlåtanden och dispenser.

1936 års proposition; riksdagsbehandlingen.

I *propositionen nr 230/1936* anförde jag i fråga om förevarande paragraf, bland annat (sid. 105—106):

Socialstyrelsen har i sitt yttrande över sakkunnigförslaget vissa uttalanden rörande inspektionsverksamhetens anordning. Det synes som om styrelsen därmed avser, att tillsynen å lantarbetstidslagen principiellt skall åvila yrkesinspektionen men att det å andra sidan vore ofrånkomligt, att när yrkesinspektionen såsom här föresloges tillfördes nya arbetsuppgifter vid sidan av sin mest maktpåliggande uppgift, arbetarskyddet, genomförandet av de nytillkomna åliggandena måste anpassas efter den planläggning, som i 25 § arbetarskyddslagen stadgas för inspektionens nyssnämnda huvuduppgift. Med den gemensamma organisation vi äga för övervakande av gällande regler för arbetarskydd och arbetstid, lär det icke kunna undvikas, att de företag, som i fråga om risk för olycksfall eller ohälsa påkalla ringare intresse från inspektionens sida, komma i efterhand även vad angår kontrollerandet av arbetstidsreglers iakttagande. Då socialstyrelsens förutnämnda uttalande allenast torde avse ett fullföljande även under en blivande lantarbetstidslags giltighetstid av en sådan planläggning av yrkesinspektionens arbete med stöd av 25 § arbetarskyddslagen, som här angivits, torde för närvarande intet vara att invända däremot.

Med hänsyn till den här berörda differentieringen av yrkesinspektionens arbetsfält ävensom till omfattningen av den föreslagna lagens tillämpningsområde torde emellertid böra för tillsynen anlitas jämväl de i arbetarskyddslagen omförmälda kommunala tillsynsorganen, d. v. s. hälsovårdsnämnderna. På sätt socialstyrelsen föreslagit och i analogi med vad som skett i instruktionen för yrkesinspektionen den 18 december 1931 (nr 423) synes som gemensam beteckning för de olika tillsynsorganen kunna användas termen »yrkesinspektionen». I enlighet härmed har departementsförslaget utformats på denna punkt.

Yrkande om ändring av 11 § framställdes icke uti de vid 1936 års riksdag väckta *motionerna*.

Andra lagutskottet yttrade (sid. 40):

Enär lantarbetstidslagens tillämpningsområde genom de ändringar i lagen, som föreslagits av utskottet, skulle komma att inskränkas till att omfatta endast de större företagen, synes det utskottet icke erforderligt, att för tillsynen å lagens efterlevnad anlitas jämväl de i arbetarskyddslagen om-

förmälda kommunala tillsynsorganen, d. v. s. hälsovårdsnämnderna. Utskottet får därför tillstyrka, att i bestämmelserna angående tillsyn å efterlevnaden av lagen föreskrives, att tillsynen skall utövas av yrkesinspektionens befattningshavare.

I anledning härav ersattes ordet »yrkesinspektionen» med uttrycket »yrkesinspektionens befattningshavare».

Reservanterna tillstyrkte bifall till propositionen.

Riksdagen antog utskottets förslag.

Departementschefen.

Enligt det förslag till lantarbetstidslag, som förelades 1936 års riksdag, skulle för tillsynen över lagens efterlevnad anlitas såväl yrkesinspektionens befattningshavare som de i arbetarskyddslagen omförmälda kommunala tillsynsorganen, d. v. s. hälsovårdsnämnderna. Att jämväl sistnämnda organ skulle anlitas berodde bland annat på den omfattning, som i förslaget givits lagens tillämpningsområde. Andra lagutskottet anförde, att, då enligt dess förslag tillämpningsområdet komme att inskränkas till att omfatta endast de större företagen, det icke vore erforderligt att anlita även hälsovårdsnämnderna för tillsynen. Med hänsyn till den nu förordade utvidgningen av lagens tillämpningsområde, finner jag mig böra föreslå därav betingad ändring i förevarande paragraf.

13 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om påföljd för försummad uppgiftsplikt till arbetsrådet eller journalföring samt för lämnandet av medvetet oriktig uppgift i journal.

I fråga om denna paragraf gjordes under riksdagsbehandlingen 1936 — liksom beträffande 8 § — allenast den formella jämkning, som betingades därav, att momentindelningen i 6 § borttogs av riksdagen.

Departementschefen.

Föreslagen ändring av 6 § föranleder en formell jämkning av 13 §.

Lagens ikraftträdande och giltighetstid.

1936 års lantarbetstidslag trädde helt i kraft den 1 november 1936 och gäller till och med den 31 oktober 1939. Beträffande sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som avses i 12 eller 13 §, skall dock vad i lagen är stadgat fortfarande att gälla efter sistnämnda dag.

Att ikraftträdandet bestämdes till den 1 november sammanhängande därmed, att arbetsåret inom jordbruket vanligen räknades från denna dag.

Departementschefen.

Då arbetsåret inom jordbruket vanligen räknas från den 1 november, anser jag lämpligt, att de av mig nu förordade lagändringarna tillämpas från och med den 1 november 1937.

Departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över det inom socialdepartementet upprättade förslaget till *lag angående ändring i vissa delar av lantarbetstidslagen den 26 juni 1936 (nr 333)*, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omfördä ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemstäl-
lan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Richard Jobson.

¹ Denna bilaga, vilken är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 11 februari 1937.

N ä r v a r a n d e:

justitierådet AFZELIUS,
regeringsrådet ASCHAN,
justitieråden FORSBERG,
SANDSTRÖM.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 15 januari 1937, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag angående ändring i vissa delar av lantarbetstidslagen den 26 juni 1936 (nr 333.)*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av t. f. byråchefen för lagärenden i socialdepartementet hovrättsassessorn Sven Björkholm.

Lagrådet yttrade:

Under hänvisning, så vitt angår de allmänna grunderna för ifrågavarande lagstiftning, till lagrådets yttrande den 26 mars 1936 över då föreliggande förslag till lantarbetstidslag finner lagrådet ej anledning att framställa erinran emot det remitterade förslaget.

Ur protokollet:
Ragnar Kihlgren.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 12 februari 1937.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och jordbruksdepartementen anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, lagrådets den 11 februari 1937 avgivna utlåtande över det den 15 januari 1937 till lagrådet remitterade förslaget till *lag angående ändring i vissa delar av lantarbetstidslagen den 26 juni 1936 (nr 333)* och hemställer, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Bertil Wirseen.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Propositionen	1
Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lantarbetstidslagen den 26 juni 1936 (nr 333)	2
Utdrag av statsrådsprotokollet den 15 januari 1937	5
Inledning	5
Tidigare behandling av frågan om lantarbetstidslag	5
Gällande avtalsförhållanden beträffande lantarbetare	6
Pågående utredningar	8
Departementschefen s. 9.	
Departementsförslaget	11
1 §	11
Lagens tillämpning å djurskötsel	11
Departementschefen s. 18.	
Lagens tillämpning å smärre företag	19
Departementschefen s. 31.	
Undantag från lagens tillämpning beträffande visst ackordsarbete	32
Departementschefen s. 35.	
3 §	35
Departementschefen s. 36.	
4 §	36
Departementschefen s. 37.	
Principerna för en arbetstidsreglering inom jordbruket	37
Detaljbestämmelser	44
Departementschefen s. 51.	
5 §	51
Departementschefen s. 55.	
6 §	56
Departementschefen s. 57.	
Behandling av ett till 7 § 1 mom. hörande spörsmål	57
Departementschefen s. 58.	
8 §	58
Departementschefen s. 58.	
11 §	59
Departementschefen s. 61.	
13 §	61
Departementschefen s. 61.	
Lagens ikraftträdande och giltighetstid	61
Departementschefen s. 61.	
Utdrag av lagrådsprotokollet den 11 februari 1937	63
Utdrag av statsrådsprotokollet den 12 februari 1937	64